

EXAMENSARBETE

Våren 2012

Sektionen för Hälsa och Samhälle
Socionomprogrammet

Omhändertagandet av små barn

- En dokumentanalys av åren mellan 1931 - 1940

Författare

Jenny Carlsson

Rebecka Gustafsson

Handledare

Thomas Sörensen

Weddig Runquist

Examinerande lärare

Frans Oddner

Abstract

Title: Taking care of small children - a document analysis between 1931-1940's

Authors: Jenny Carlsson and Rebecka Gustafsson.

Supervisor: Thomas Sörensen and Weddig Runquist.

Assessor: Frans Oddner

This is a study about children's welfare and the Child Care Board way of working in Malmö city. We decided to make this a narrative and document analyses where the main focus have been the interactions between human beings, which means everything from the interaction between parents and child as well as the interaction between families and society.

We wanted to investigate any possible alterations within the working system between 1931–1940. Our analysis showed that there hasn't been a big change with the Swedish legislation. There had however been a slight change in the reasons as to why parents and society got in touch with Social services and reported any mistreatment in the families.

There were many people especially from the lower working class that couldn't afford proper apartments or provide child care for their children. This was the main reason for them to apply to the Child Care Board. Many young single mothers who didn't have any family to care for them applied to join their infants at the protective homes, this was a special home which was often used as a nursery if the children's parents where at hospital or for some other reason couldn't care for them. If Social services found the home situation as bad as to impede the Child development, the secure homes would be used as a safe place until a suitable foster home could be found.

The closer we got to the 1940s we saw that the reasoning behind society applying to Social services where mostly illness within the family. Tuberculosis had Malmö in an iron fist and both adults and children got the dreaded disease. The World War II started in 1939 which also automatically forced the male population leave their homes, wives and children. This caused problems within the individual families. It meant that a lot of

mothers now had to start working in order to support the rest of the family until their husbands returned home. For many of them the only way to survive during time was to allow the children to be taken into foster care.

Keywords: Child Care Board, Social Work, Lower working class, foster home, foster care.

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar.....	8
1.2 Vissa centrala begrepp	8
2 Bakgrundshistoria.....	10
2.1 Barnens situation i samhället – en historisk tillbakablick	10
2.2 Barnavårdsdagarna under första delen av 1900-talet	12
2.3 Institutioner och fosterhem – Stora Barnhuset i Stockholm.....	14
2.4 Adoption.....	16
2.5 Malmö barnupptagningshem.....	19
3 Teoriram	21
4 Metod och metodologi.....	27
4.1 Val av metod Metod.....	27
4.2 Narrativ metod.	27
4.3 Hermeneutiska analysen.....	28
4.4 Grounded theory.....	29
4.5 Urvalsprocess	30
4.6 Etiska överväganden	30
4.7 Arbetet med att bearbeta och analysera empirin	31
4.8 Reliabilitet och validitet	33
4.9 Källkritik	34
4.10 Metoddiskussion	35
5 Resultat och analys.....	37
5.1 Föräldrar som anmälare.....	37
5.2 Externa aktörer	39
5.3 Omhändertagandets utveckling under 1930-talet.....	41
5.4 Samhällsvård eller skyddsuppfostran.....	43
5.5 Adoption av fosterbarn.....	46
6 Slutdiskussion	49
Referenser	57
Svensk författningssamling (SFS).....	61
Otryckta källor	61

1 Inledning

Vi har valt att göra en undersökning om samhällets omhändertagande av barn mellan 0 och 3 år under perioden 1931–1940. Undersökningsobjektet är barnavårdsnämnden i Malmö. Vi har valt att studera varför dessa barn blev omhändertagna med huvudfokus på miljö indikationerna och inte på grund av barnens normbrytande beteende, mot bakgrund av att barnen inte är äldre än tre år. Vi valde denna tidsperiod för att Sverige vid denna tidpunkt befann sig i inledningen till en dynamisk och remarkabel samhällsutveckling där folkhemmet började ta form. Vi är intresserade att undersöka de bakomliggande orsakerna till anmälningar och ansökningar som inkom till barnavårdsnämnden (fortsättningsvis i denna uppsats även kallad nämnden). Ämnet valdes för att vi båda i någon form vill arbeta med barn och ungdomar efter socionomutbildningen, vi har även ett genuint intresse för socialhistoria.

För att på bästa sätt genomföra undersökningen kommer vi att analysera de inkomna anmälningar, ansökningar och rapporter som inkom till Malmö stads barnavårdsnämnd och som nu finns bevarade på Malmö stadsarkiv.¹

Barn har i alla tider befunnit sig i en beroende och utsatt position gentemot vuxna. De har varit tvungna att förlita sig på dessa för mat och husrum och det har varit samhällets ansvar att ta hand om de barnen som var ensamma i världen. Vad har samhället gjort för att hjälpa de utsatta barnen?

Kyrkan har alltid spelat en viktig roll vid omhändertagandet av fattiga och medellösa människor och det har varit de som drivit olika hjälpinrättningar. Hospitalen var en av dessa och fungerade som en hjälpinstitution för de behövande (Nilsson 2003, s. 102-103). På 1600-talet inrättades en särskild institution för fattiga och föräldralösa barn i Stockholm som fick namnet Stora Barnhuset (Bjurman 1981, s. 13).

På 1700-talet utfärdades allmänna förordningar för hur samhället skulle ta hand om de som själva saknade medel (Nilsson 2003, s. 114-115). Johansson (1984, s. 155) beskriver att dessa förordningar och då speciellt tiggardordningen var ett medel för att få

¹ De barnavårds utredningar som vi tagit del av avser det som under undersökningsperioden utgjorde Malmö stad.

samtliga församlingar att inrätta fattigstugor för att kunna inhysa de som helt saknade medel för att själva klara sig i samhället.

Hospitalen var en av dessa åtgärder, samt andra olika institutioner. Samhället har efter det använt sig av just institutionerna och senare av utackordering till fosterfamiljer i flera århundraden till de omhändertagna barnen.

Synen på barnen förändrades i början av 1900-talet – ett århundrade som enligt Ellen Key skulle bli barnets århundrade (Stafseng 1996, s. 37). Hon beskrev denna förändring som befolkningen själva uttryckte att det nu var deras tur att ”vila”, alla hemska minnen från gamla år skulle nu kunna suddas ut och allt skulle börja om på nytt (ibid).

Det var många olika förändringar som nu skulle ske för att ge befolkningen en bättre tillvaro. Barnarbete var ett fenomen som tidigare ansetts som nödvändigt, då det var viktigt att barnen arbetade för att hjälpa till att försörja familjen som levde under knappa omständigheter. Nu vid inledningen av ”barnets århundraden”, skulle det bli ändring på detta och det kämpades för att barnen inte skulle behöva börja arbeta innan de fyllt femton år (Stafseng 1996, s. 62 – 65).

I början av 1900-talet antogs 1902 års barnavårdslag. Den förbättrade barnens situation och förstärkte även kraven på fosterfamiljerna (Lundström 1993, s. 48; Persson 1981, s. 39). Tjugotvå år senare antogs lagen om samhällets barnavård, 1924 års barnavårdslag. Den största skillnaden i och med att den nya barnavårdslagen antogs var att denna nu blev obligatorisk, samhället hade nu både rätten och skyldigheten att anmäla missförhållanden av barn (Lundström 1993, s. 56). Det hade under båda dessa perioder funnit något som kallades barnavårdsnämnden och som hade i uppgift att hantera de barnärendena som fanns i de olika kommunerna. En av åtgärderna som nämnden använde sig av, var omhändertaganden.

Det fanns olika anledningar till varför barn inte ansågs kunna vara kvar i sina biologiska familjer, bland annat barnets eget beteende, föräldrarnas vanvård och bristande omsorg, men det fanns också de föräldrar som själva ansökte om att få barnen omhändertagna, på grund av att de själva kände att de saknade ekonomiska möjligheter att ta hand om sina barn (Nilsson 2003; Johansson 1984; Bjurman 1981).

I dagens samhälle finns det flera olika anledningar till att barn omhändertas. En anledning är ”miljöskäl”, exempelvis att föräldrarna inte klarar av att ge barnen den

stimulans som de behöver. Det kan även vara så att barn omhändertas på grund av deras eget normbrytande beteende, det vill säga de utsätter sig själva och andra i sin omgivning för fara på ett eller annat sätt (SFS 1990:52).

Barn och ungdomar kan bli anstalts- placerade eller få hjälpåtgärder enligt socialtjänstlagen (SoL) (SFS 2001:453) som erbjuder frivilligt inriktade insatser där individen och dess familj självmant har gått med på den föreslagna åtgärden. Barn kan även bli tvångsomhändertagna enligt lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) (SFS 1990:52). LVU kompletterar SoL när de frivilliga åtgärderna bedöms vara otillräckliga. Paragraf 22 i LVU benämns mellantvång, och är till för att hjälpa barn och ungdomar att ändra sitt normbrytande beteende för att undvika ett LVU-omhändertagande (Norström & Thunved 2010, s. 324). Det går att se denna paragraf som en hybrid mellan SoL och LVU där socialtjänsten inte anser att det finns tillräckligt med underlag för ett omhändertagande men risken finns där om inte individen ändrar sitt beteende (Norström & Thunved 2010, s. 390).

Det är av historien vi lär och för att kunna förbättra situationen för samhällets barn är det viktigt att förstå hur deras situation har sett ut och utvecklats under en länge tidsperiod eller tidsepok. Den nutida samhällsforskningen har därför mycket att lära av de historiska dokumenten som finns bevarade runt om i vårt avlånga land (May 2001, s. 213).

Barnen har alltid varit i fokus för samhället och de är vår framtid. För att kunna förstå hur utvecklingen har pågått måste vi förstå vart våra lagbestämmelser och samhälls idéer har sin grund. Vi har därför valt att undersöka orsakerna till varför samhället omhändertog barn, vilket här representeras av barnavårdsnämnden.

Vi har i vårt land kommit långt i vår sociala utveckling just när det gäller olika omhändertaganden av barn, men hade vi kommit lika långt om vi inte haft den historien som vi har? Vi tror att detta är viktiga faktorer som måste finnas med i tanken då Socialstyrelsen beslutar om framtida förändringar som påverkar livssituationen för de svenska barnen.

Vi har valt att rikta vår fokus mot lagens miljöindikationer och de yngre barnen då deras personliga utveckling är i full gång och de är mitt i en process att skapa sitt eget jag vilket kan påverka dem både positivt och negativt i deras fortsatta utveckling. Vi har för

avsikt att undersöka de ansökningarna som inkommit från föräldrar eller vårdnadshavare, men även anmälningar som inkom från externa aktörer som till exempel släktingar, grannar och lärare.

Vi går in i denna undersökning med en förförståelse om att barnavårdsnämnden under denna tidsperiod inte lyssnade mycket till de enskilda familjerna utan att besluten var hårda angående omhändertagandet av barnen. Vi har även en föreställning om att de flesta anmälningar som inkom till nämnden var från externa aktörer då det kanske kunde finnas en negativ bild av barnets föräldrar.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att vi vill försöka förstå hur och varför barn mellan 0 och 3 års ålder blev omhändertagna efter beslut av barnavårdsnämnden i Malmö under perioden 1931 – 1940. Vi vill undersöka detta utefter ett miljöperspektiv och inte den enskilda individens normbrytande beteende, eftersom barnen inte är äldre än tre år.

Syftet kan brytas ned i följande frågor:

- Vilka var orsakerna till att föräldrar ansökte om att få sina barn omhändertagna för samhällsvård och skyddsuppfostran under den aktuella perioden?
- Hur motiverade externa aktörer sin anmälan om omhändertagande av dessa barn?
- Hur har de bakomliggande orsakerna till omhändertagandet av barn mellan 0 och 3 år förändrats under det aktuella decenniet?

1.2 Vissa centrala begrepp

I det följande avsnittet definierar vi olika begrepp som vi använt oss av i undersökningen så att läsaren ska förstå i vilket sammanhang de används.

Rapporter – Vi använder ordet rapporter som ett samlingsnamn för både anmälningar, ansökningar och beslut.

Barnavårdsman – Ursprungligen en person som var anställd vid barnavårdsnämnden med uppgift att ge stöd och hjälp till familjer och vårdnadshavare. Barnavårdsmanen gjorde även enskilda undersökningar hos familjen och deras ord vägde tungt när barnavårdsnämnden skulle fatta beslut i olika ärenden. Barnavårdsman var en profession som tillkom i och med att Sveriges först högskolemässiga utbildning för socialarbetare grundades år 1921. Men redan mellan 1910-1919 fanns det kurser i socialt arbete (Bergman 2003, s. 181).

Skyddsuffostrar – Var en form av tvångsomhändertagning som berörde de barnen som ”sågs som lösdrivare och vanartade i samhällets ögon” (Runquist 1997, s. 1).

Barnupptagningshemmet – En institution i Malmö där barnen och även ibland modern fick bo innan en annan mer permanent lösning kunde verkställas. Barnen kunde även få bo där kortare perioder när till exempel en av föräldrarna vistades på sjukhus. Barnupptagningshemmet fanns på Nobelvägen i centrala Malmö.

Fosterlega – Ekonomisk ersättning utbetalades av barnavårdsnämnden för barn som var placerade i fosterhem.

Externa aktörer – Personer som på något sätt har kontakt med barnet men som inte är vårdnadshavare och av olika orsaker gjort en ansökan eller anmälan om att barnet ska bli omhändertaget, exempelvis släktingar, grannar eller läkare.

Bifall – Exempelvis ett förslag eller yrkande som nämnden har ställt sig bakom.

Utackordering – När föräldrar och institutioner lämnade barnen till olika fosterfamiljer. Denna understödsform innebar att någon fick betalt för att ta hand om den behövande (Edebalk & Olsson 2011, s. 10). Många gånger adopterades också fosterbarnen av sina respektive familjer.

2 Bakgrundshistoria

2.1 Barnens situation i samhället – en historisk tillbakablick

Barnens situation har förändrats drastiskt genom århundradens gång. Kyrkan har haft en stor betydelse för vården om de behövande. Hospitalen var de första institutionerna som tog hand om fattiga och medellösa. På dessa institutioner vistades små barn men också äldre människor som inte längre kunde jobba för att försörja sig. På 1600-talet bildades i Stockholm det första barnhuset som riktade sig enbart till fattiga och föräldralösa barn. Från barnhusets utveckling kom fosterfamiljerna (Nilsson 2003, s. 102, 114-115; Ohrlander 1991, s. 6-16).

Barnhusen använde sig av utackordering till fosterfamiljer som ett sätt att lösa överfyllda lokaler där miljön var så dålig att många av barnen avled (Öberg 1991, s. 73-75). Barnen blev oftast utackorderade till fosterfamiljer på landsbygden där de blev tvungna att arbeta med jordbruk och de sågs som en arbetskraft och ett tillskott i hushållet. Husbonden hade rätt att behålla fosterbarnet ända fram till dess 18-årsdag men enbart om barnet varit placerat hos samma fosterfamilj sedan tolv årsåldern. Husbonden antogs vid den senare tidpunkten fått ersättning för sina utgifter för barnets utbildning (Persson 1991, s. 42-45; Runquist 1997, s. 1).

I slutet av 1700-talet och under 1800-talet föddes det många utomäktenskapliga barn i Skåneregionen (Nilsson 2003, s. 76). Många av dem avled under det första levnadsåret, en av orsakerna kunde vara att fadern till barnet många gånger var okänd eller att han tog ett aktivt val att inte ta del av barnets och moderns liv. En konsekvens av detta blev då att modern inte fick något underhåll och ett ekonomiskt stöd för att klara av vardagen. De barn som överlevde de första levnadsåren blev oftast gatans barn och samhället såg dem som lösdrivare (Runquist 1997, s. 1; Bergman 2003, s. 237).

Barn och ungdomar hade näst intill inga rättigheter överhuvudtaget och sågs mer som objekt istället för subjekt i samhällets ögon. Det var många barn och ungdomar som omhändertogs utan någon egentlig rättskontroll och med stöd av lösdriverilagen från 1885. Samhället såg detta mer som en förmån än som ett problem (Runquist 1997, s. 1).

I mitten av 1930-talet drabbades Sverige av en befolkningskris. Det föddes nu alldeles för få barn. Av de utomäktenskapliga barnen var det många som avled. Statsmakterna

ansåg att samhället var tvunget att göra något för att stimulera barnafödandet (Nilsson 2003, s. 277; Myrdal & Myrdal 1997/1934, s. 56-57, 84-85; Persson 1981, s. 43-46). En statlig befolkningskommission tillsattes 1935 för att utreda orsakerna till de låga befolkningstalen och konsekvenserna av detta. I kommissionen ingick bland annat Gunnar Myrdal som året dessförinnan tillsammans med sin hustru Alva hade publicerat den uppmärksammade boken *Kris i befolkningsfrågan* (1997/1934).

En aktiv statlig politik förordades av Befolkningskommissionen som i olika statliga delbetänkanden från 1935 till och med dess slutbetänkande från 1938 föreslog genomgripande sociala reformer för att öka nativiteten, bland annat med förslag om att införa moderskapspenning, ”barnbeklädnadsbidrag” och en utbyggnad av ”barnkrubbor och sommar kolonier” för barn (SOU1938:57; Nilsson 2003, s. 277; Myrdal & Myrdal 1997/1934, s 175; Lundström 1993, s. 66). Ett sätt för att först och främst hjälpa arbetarklassen var att konstruera ett lönesystem som bottnade i hur många barn arbetaren hade; ju fler barn desto högre lön. Denna modell hade lyfts fram av paret Myrdal i deras skrift från 1934 (Myrdal & Myrdal 1997/1934, s.188-200).

Det var främst arbetarklassen som var i behov av en ekonomisk stöttning, och det var också arbetarklassen som i större utsträckning än andra grupper riskerade att förlora sina barn på grund av sin utsatta ställning (Gordon 1989, s. 21, 96). Paret Myrdal menade i sin bok att arbetarfamiljerna emellertid ibland var oförsiktiga och skaffade för stora barnkullar. Det mest optimala var, enligt Myrdal, att varje familj skulle skaffa tre barn för att det svenska samhället på bästa sätt skulle fodras (Myrdal & Myrdal 1997/1934, s. 190).

Staten beslöt år 1937, i enlighet med Befolkningskommissionens förslag, att inrätta en förebyggande mödra- och barnavård för att förbättra situationen för fattiga barnfamiljer och i syfte att minska mortaliteten bland dessa barn. På 1940-talet infördes de första ekonomiska bidragen till barnfamiljer och därför minskades också dödsantalen hos barn successivt (Persson 1981, s. 43-46; SOU1938:57).

2.2 Barnavårdslagarna under första delen av 1900-talet

År 1902 antog riksdagen Sveriges tre första skyddslag som inriktade sig på barn och ungdomars situation:

- Lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn (så kallad Vanartslagen, Sveriges första barnavårdslag)
- Lag om fosterbarnsvård
- Lag om behandling av minderåriga förbrytare

Dessa lagar var tillsammans en skyddslagstiftning. I samband med att denna lagstiftning trädde i kraft ändrades även straffmyndighetsåldern till 15 år. Ungdomar och barn under 15 års ålder skulle nu behandlas av de kommunala barnavårdsnämnderna som kunde besluta om tvångsomhändertagande. Fosterbarnsvården riktade sig i första hand till dem som var sju år eller yngre (Nilsson 2003, s. 252; prop. 1902:56; Thim 1989, s. 103).

Barnavårdsnämndens huvuduppgift var att hjälpa barnen till en bättre livssituation, det infördes nu så kallade vårdtvång. Misshandel och vanvård var dock inte tillräckliga orsaker för att nämnden skulle omhänderta ett barn. För att nämnden skulle gå in och skilja på barnen från deras föräldrar och placera dem på olika anstalter och i fosterhem krävdes att samhället ansåg dem vara en reell eller potentiell samhällsfara (Andersson & Swärd 2007, s. 24; Nilsson 2003, s. 252; SOU 2009:99, s. 53-54; Lönnroth 1991, s. 106-107; Lundström 1993, s. 52). Nämnden ville i förebyggande syfte omhänderta de barn som samhället ansågs skulle kunna komma att bli brottslingar. ”Det gällde att identifiera de barn som var i fara och sätta in åtgärder mot dem och deras familjer i preventivt syfte” (Lundström 1993, s. 48).

Staten uppmärksammande i och med detta den höga dödligheten hos fosterbarnen och hoppades att med hjälp av 1902 års fosterbarnsvårdslag, där högre krav ställdes på fosterföräldrarna, skulle bidra till att minska den höga dödligheten (Andersson & Swärd 2007, s. 24; Nilsson 2003, s. 252; SOU 2009:99, s. 53-54; Lönnroth 1991, s. 106-107).

När 1924 års *lag om samhällets barnavård* (1924:361) antogs av riksdagen innebar det att varje kommun nu var tvungen att inrätta en nämnd som skulle ha ansvaret för all social barnavård inom kommunen. Detta hade tidigare varit uppdelat på tre kommunala

myndigheter; hälsovårdsnämnden, skolrådet och fattigvården (Brunnberg 2008, s. 314-315).

Lagen blev i och med att den antogs tvingande vilket var den huvudsakliga skillnaden gentemot 1902 års barnavårdslag. Lundström (1993) skriver i sin avhandling om 1924 års barnavårdslag: ”Rätten och skyldigheten att ingripa när barn vanvårdas eller misshandlas” (s. 56). Med den nya lagen om samhällets barnavård skulle staten skapa de grundläggande förutsättningarna för barnen.

Istället för att barnen skulle bli straffade att utgöra tvångsarbete som de blev under 1902 års barnavårdslag skulle de nu istället bli institutionaliserade (Lundström 1993, s. 56). Det förekom mycket kritik mot 1902 års barnavårdslag, men trots detta fanns det likheter mellan den och 1924 års lag om samhällets barnavård.

Även denna lagen riktade sig indirekt främst åt arbetarklassen och de fattiga – trots att detta inte var den ursprungliga tanken (Nilsson 2003, s. 273). Lundström (1993, s. 58-59) konstaterar även i sin avhandling, att barnavårdsnämnden skulle skydda barnen mot ”dåliga” föräldrar men att nämnden i första hand skulle övervaka barnen i familjehemmet och inte omhänderta.

Nämnden skulle se till att de barn som redan var utplacerade i fosterhem togs väl om hand, men också fatta beslutet om när ett barn skulle omhändertas på grund av vanvård, sjukdom eller att man såg att det fanns risk att barnet skulle bli vanartat. Nämnden kunde besluta om två olika former av omhändertagande. Det var först och främst omhändertagande för *samhällsvård* som var den vanligaste anledningen. Många gånger var det föräldrar som hade ansökt om att barnen skulle bli placerade på barnupptagningshem eller i fosterfamilj på grund av sjukdom eller att föräldrarna inte hade ekonomiska resurser för att ge barnen en tillfredställande uppväxt. Den andra formen av omhändertagande var för *skyddsuppfostran*. Då led barnet enligt nämnden en stor risk att bli vanartat eller misshandlad. Miljön ansågs inte vara bra för barnets utveckling. Men det kunde även bero på barnets eget normbrytande beteende (SOU 2009:99, s. 53-54; Brunnberg 2008, s. 314-315).

Barnavårdslagen från 1924 var i kraft fram till år 1960, då den ersätts av en ny omarbetad version. Den nya barnavårdslagen var väl genomarbetad då det svenska samhället nu hade genomgått en ekonomisk förändring och barnavårdsnämnden var nu

inte längre omringad av den fattigvård som tidigare hade präglat Sverige (Lundström 1993, s. 66-67).

Socialt arbete handlande främst om att förebygga problem, det var nu viktigt att ingripa så snabbt som möjligt. Problemen fanns inte bara i familjerna utan även andra miljöfaktorer påverkade barnens liv och med detta i åtanke fick det förebyggande arbetet en huvudpunkt (ibid).

Vissa betydande lagändringar hade skett redan år 1945. Förändringarna tillkom på initiativ av Socialvårdskommittén som tillsattes 1937. Kommittén hade i uppdrag att göra en översyn av svensk socialvårdslagstiftning (SOU 2009:99, s. 53-54). Nu började kommunerna anställa tjänstemän istället för de tidigare anställda präster och lärarna som satt i barnavårdsnämndens styrelse. Tjänstemännen svarade nu för en ”korrekt” och alltmer professionell handläggning med rättssäkerheten i centrum (Lundström 1993, s. 67).

2.3 Institutioner och fosterhem – Stora Barnhuset i Stockholm

Föräldralösa och övergivna barn har alltid varit ett fattigvårdsproblem och det har funnits olika sätt för samhället att hantera detta. Redan på 1600-talet pratades det om att få bort alla tiggande barn på gatorna. Ett försök till detta var Sveriges första barnhus som invigdes år 1633, Stora barnhuset i Stockholm, som fungerade som en kombinerad förvaringsanstalt och ett arbetshus för barn (Persson 1991, s. 42; Rosell 2008, s. 171).

För att få in alla tiggarbarn på barnhuset genomförde myndigheterna räder på stadens gator. Trots detta var det bara en liten del som kom in på barnhuset, vilket kan ha berott på barnhusets krav på uppvisat födelsebevis (Bjurman 1981, s. 14; Persson 1991, s. 42-43; Lindström 1989, s. 72). Allmänna barnhuset kom senare att ändra sina bestämmelser, nu fick även utomäktenskapliga barn vistas där, detta kunde ha berott på att det var fler och fler ogifta mödrar som fick barn, och i slutet av 1800-talet så var cirka vartannat barn fött utom äktenskapet.

Stora barnhuset ändrade senare namn till Allmänna barnhuset i samband med sammanslagningen av Politiebarnhuset och Stora Barnhuset år 1785. Vid sammanslagningen antogs nya regler och bestämmelser för hur hemmet och barnen

skulle skötas. Det ansågs nu viktigt att barnen skulle få komma ut på landsbygden och utackorderingen började på allvar (Persson 1991, s. 42-44).

Tillsammans med kyrkan var utackorderingen Allmänna barnhusets största och viktigaste arbetssätt. De fortsatte med det ända fram till 1920-talet (ibid.). Med denna bakgrund är det inte så uppseendeväckande att barn med någon form av handikapp inte var välkomna till institutionen. Det skulle vara omöjligt för barnhuset att finna fosterfamiljer då ingen familj på landsbygden skulle vara villig att ta emot ett barn som inte kunde bidra med arbetskraft på gården eller i hemmet (Öberg 1991, s. 42-44). Även rädslan för sjukdomar gjorde att Allmänna barnhuset fick ett sämre rykte då det var allmänt känt att många av ”deras barn” insjuknade och avled.

Barnhuset hade från början plats för cirka 150 barn men enligt Ulla Lindström (1989, s. 69) fanns det vid tillfällena upp till 300 barn inhysta samtidigt på institutionen. Barnadödligheten var hög på både barnhem och institutioner. Likaså var kostnaden hög för att kunna inhysa alla barn som mer eller mindre levde sina liv ”på gatorna”. Utackorderingen av barnen var ett sätt att försöka minska på barnadödligheten. Fostermodrarna kontrollerades genom att de skulle infinna sig med barnen på barnhemmet till en så kallad mönstring och man kunde då få en uppfattning om vilken vård som barnen fick i fosterfamiljerna (Persson 1991, s. 42).

Det var vanligt att fosterfamiljer annonserade i pressen när de ville ta emot nya barn. Ordningen ändrades dock i slutet av 1800-talet när kontrollen över fosterfamiljer förstärktes, och det blev nu viktigt att barnen hamnade hos bra familjer som tog väl hand om dem med den tidens mått mätt. Den av regeringen tillsatta Fosterbarnskommitté diskuterade 1894 olika kvalitetsmått på fosterhem. Bland annat präster ansåg att man skulle se över bostaden där barnet skulle bli fosterplacerad, men Allmänna barnhuset hade sedan år 1859 haft tillsyn över sina placeringar och kunde flytta på barnen om institutionen ansåg att hemmet inte var lämpligt för barnet (Persson 1991, s. 44-46; Persson 1981, s. 39).

Barnen kunde bli fosterbarn hos både släktingar och helt främmande människor. Fosterfamiljerna var ofta småbrukare eller hantverkare. För att kunna utses som fosterfamilj var fosterföräldrarna tvungna att bli godkända och som ett led i detta fick de en blankett med allmänna frågor om familjen och dess livssituation (Persson, 1981 s. 38). Blanketten blev sedan bedömd och utifrån svaren blev familjerna antingen

godkända eller icke godkända som fosterföräldrar och fick ett intyg som var undertecknat av en pastor, ledamot av kommunalnämnd eller någon av barnavårdsnämnden känd person som kunde styrka den tilltänkta fosterfamiljens yttrade (Sundkvist 1994, s. 190-193).

När fosterbarnslagen antogs år 1902 insåg staten ganska snart att kontrollen över fosterföräldrarna inte hade fungerat så väl som de hoppats. Den svenska befolkningen ansåg att det blev för stor inblandning i hemmet och att staten ville ha för mycket kontroll över den enskilde individen (Persson 1981, s. 39).

De omhändertagna barnen hamnade inte enbart hos fosterfamiljer utan vissa placerades även på institutioner och andra hjälporganisationer, exempelvis Mjölkdroppen i Malmö som fanns till för små barn och som bildades år 1903, för att motverka lidande och död bland späda barn. Barnen kunde vistas där under det första levnadsåret. Organisationen bekostades av enskilda donationer och av staten. Där arbetade läkare som gav ut råd till blivande mödrar. Organisationen delade även ut mjölkpulver till de barn som ansågs vara små och klena (Malmö stads adresskalender 1935; Thim 1989, s. 98-99).

Mjölkdroppen omorganiserades år 1939 om till en barnavårdscentral (Thim 1989, s. 99).

2.4 Adoption

I detta avsnitt kommer vi att ge en historisk återblick till hur adoptioner av de omhändertagna barnen framkom, utvecklades och hanterades genom historien.

Nordlöf (2001, s. 9-10) beskriver i jämförelse med Persson (1981, s. 31-32) att det under 1800-talet enbart var de föräldralösa barnen som tillhörde gruppen som kunde bli utackorderade. Var barnen tillräckligt gamla kunde de även få tjänst som dräng eller piga. Man kunde se detta som den tidens adoption då fosterföräldrarna skulle se barnet som sitt eget. Trots detta kunde ändå barnen bli förflyttade när som helst av myndigheterna.

Fosterbarnens förhållanden hade förbättrats avsevärt i och med 1902 års fosterbarnslag, eftersom staten nu hade en strängare tillsyn över fosterföräldrarna och den vård som barnen gavs (Andersson & Swärd 2007, s. 24; Nilsson 2003, s. 252; SOU 2009:99, s. 53-54; Lönnroth 1991, s. 106-107). Dock kunde inte de familjer som ville adoptera sina

fosterbarn göra det. År 1909 fick en lagberedning därför i uppdrag att se över adoptionsmöjligheterna och år 1913 lämnade beredningen in förslag om lag om adoption (Nordlöf 2001, s.9-10).

Lagen om adoption innehöll bestämmelser om de familjer som ville ta emot någon annans barn till sig såsom sitt eget. Många av de bestämmelserna som infördes 1918 återfinns också i dagens lagbestämmelser om adoption som nu finns intagna i föräldrabalken 4 kapitlet (Nordlöf 2001, s. 11; SFS 1949:381).

Fram till år 1953 då den statliga adoptionsbyrån inrättades, var det barnavårdsnämnden som hade hand om ansökningarna, utredningsförfarandet vad gäller adoptivföräldrarnas lämplighet. Nämndens yttrande skickades sedan vidare till tingsrätten för beslut. Nämnden fungerade som ett språkrör mellan föräldrarna och tingsrätten, eftersom nämndens ord vägde tungt innan ett beslut fattades om att adoptionen skulle vinna ”laga kraft” (Nordlöf 2001, s. 15-16). Yttrandet från barnavårdsnämnden var från början inte tvingade, men detta ändrades 1923 då ”yttrande skall inhämtas”, och gällde både nämnden i de biologiska föräldrarnas hemkommun respektive i adoptivföräldrarnas (Nordlöf 2001, s.13-14).

Efter tingsrättens beslut i frågan inledde barnavårdsnämnden och adoptionsbyrån ett samarbete i det enskilda ärendet. Så när en familj ville adoptera gjordes en ansökan till adoptionsbyrån. Barnavårdsnämndens uppgift var nu att stötta den biologiska familjen och sköta alla praktiska moment såsom kontakten med adoptionsbyrån så att eventuella möten kunde ordnas med adoptivfamiljen. Barnavårdsmannen var den som hade första kontakten med den biologiska modern när hon beslutat sig för att adoptera bort sitt barn. Bakgrunden till hennes ställningstagande kunde givetvis vara många och varierande, exempelvis att modern inte hade en lämplig bostad eller ingen bostad alls eller hade ekonomiska svårigheter. Dessa orsaker handlade om ”miljö faktorer” och inte barnets eget ibland normbrytande beteende (Nordlöf 2001, s. 14-15, 25, 26; Bergman 2003, s.140).

När adoptionsbyrån fick in en ansökan från familjer som ville få ett adoptivbarn skickades denna ansökan vidare till barnavårdsnämnden, som genomförde en utredning liknande den som gjordes på fosterfamiljer för att besluta om familjens eventuella lämplighet att fostra ett barn. Här med inte sagt att barnavårdsnämnden ansåg att alla adoptivföräldrar var lämpliga (Nordlöf 2001, s. 15; Persson 1991, s. 44-46; Persson

1981, s. 39). Var det fosterfamiljer som ville adoptera övervakades hemmet en längre tid för att se hur barnet sköttes (Nordlöf 2001, s. 11).

När en adoption skulle vinna ”laga kraft”, fungerade det precis som idag, att det var tingsrätten som beslutade om detta. Det skulle ”finnas lända till gagn för barnet”, alltså att adoptionen skulle vara för barnets bästa innan ett beslut fattades (Nordlöf 2001, s. 12; SFS 1949:381).

Lagen om adoption har genom åren inte förändrats särskilt mycket. Par som ansökte om adoption under 1930-talet var precis som idag tvungna att vara fyllda 25 år. Det fanns dock några undantag om modern var något år yngre när ansökan inkom till barnavårdsnämnden, men innan adoptionen hade vunnit ”laga kraft” hade mödrarna hunnit fylla 25 år. Det ansågs också mest lämpligt att man adopterade som par, även om det inte fanns några formella hinder i 1918 års adoptionlag om att ensamstående personer fick adoptera, men denna möjlighet nämns dock i förarbetena (ibid.).

Föräldrar som inte var vårdnadshavare till sitt eget barn hade möjlighet att kunna adoptera det. Med detta avsågs att modern var enskild vårdnadshavare om barnet var född utom äktenskapet. Även styvbarnsadoptioner förekom om inte styvföräldern redan hade bröstavingar, givetvis om det fanns goda skäl och argument till varför styvföräldern skulle få adoptera kunde detta beviljas av tingsrätten (Nordlöf 2001, s. 12)

När en adoption väl var beslutad fick barnet samma arvsrätt som barnen inom äktenskapet hade. De fick också överta adoptionsfamiljens namn. De biologiska föräldrarna hade en viss skyldighet trots att barnet blivit bortadopterad, de skulle nämligen hjälpa till att försörja barnet om adoptionsföräldrarna hamnade i ekonomiska svårigheter. Detta ändrades senare vilket innebar att då klipptes istället alla banden mellan de biologiska föräldrarna och barnet. Som Sundkvist (1994) noterar i sin avhandling om fosterbarn i Norrköping under tidigt 1900-tal förlorade föräldrar till barn som blivit placerade i fosterhem all kontroll över barnet, vilket inte skiljer sig något nämnvärt från de regler som Nordlöf beskriver om adoptionen (Nordlöf 2001, s.12-13; Sundkvist 1994, s. 198).

Det fanns flera orsaker till varför barn blev bortadopterade. Många gånger var orsakerna väldigt lika de som föräldrar angav då de ansökte till barnavårdsnämnden om att få barnen omhändertagna. Det kunde exempelvis vara på grund av familjens ekonomiska

belägenhet eller att föräldrarna själva var i behov av läkarvård för till exempel tuberkulos eller att barnet också ha blivit övergivet och lämnats på något av barnhusen (Nilsson 2003; Johansson 1984; Bjurman 1981; Nordlöf 2001, s. 20, 23, 26).

De barn som först och främst blev adopterade var spädbarn men det fanns också de barn som var ett eller ett par år gamla. Rosell (2008) beskriver ett barnhem i Malmö där personalen berättade om när tänkta adoptivföräldrar kom och tittade på de barn som för tillfället vistades på hemmet och i vissa fall kom tillbaka en tid senare för att hämta barnet (s. 170).

Vissa av adoptionsprocesserna kunde ta upp till flera år innan ett beslut fattades. Detta kunde bero på olika skäl, bland annat att barn från början enbart blivit fosterhemplacerat men att den familjen efter en tid hade bestämt sig för att ansöka om adoption för fosterbarnet (Nordlöf 2001, s. 24).

2.5 Malmö barnupptagningshem

Många barn som placerades på barnupptagningshemmet i Malmö kom direkt från ett av mödrahemmen där mödrarna hade bott en tid innan födseln, eftersom de inte har haft någon annanstans att ta vägen. Barnen lämnades över till ett barnhem så snart de var starka nog vilket grundade sig på mödrarnas eget beslut. Det var sista gången mor och barn var tillsammans.

Äldre barn som hamnade på barnupptagningshemmet var de vars föräldrar som inte längre hade ekonomiska möjligheter att ta hand och vårda dem eller vars föräldrar under en kort tid inte kunde ta hand om sitt barn på grund av olika anledningar, exempelvis att modern var utmattad och av läkare blivit ordinerat en (avkopplande) vistelse på landsbygden. Barnen kom oftast från fattiga familjer och det var många som inte fick komma hem till sina föräldrar igen då barnavårdsnämnden ansåg att deras hälsa och liv löpte risk att befinna sig i hemmet då föräldrarna saknade möjligheter att ge barnen en tillfredställande omsorg (Rosell 2008, s. 169).

När 1924 års barnavårdslag trädde i kraft medförde detta en del ändringar för barnupptagningshemmets del. Barnen som blivit omhändertagna skulle nu endast vistas där en kortare tid och sedan så fort som möjligt placeras i en fosterfamilj eller

institution, då miljön på barnupptagningshemmet inte ansågs vara bra för barnets utveckling (Brunnberg 2008, s. 314-315).

3 Teoriram

I detta kapitel belyser vi den teoriram som vi har valt att använda vid analysen av den insamlade empirin. Vi kommer huvudsakligen att använda oss av symbolisk interaktionism för att förstå hur samspelet mellan individer och samhället såg ut under 1930-talet. Vi har känt oss inspirerade av George H. Meads teorier om ”Jaget” och kopplingen som finns till behaviorismen. Detta kommer att förklaras längre ner i kapitlet. För att läsaren ska få ett begrepp om hur vi analyserade vår empiri kommer vi att hänvisa till några av barnavårdsnämndens rapporter. Vi vill poängtera att detta inte är en del av själva analysen.

I historien har det alltid funnits ett klassystem, präglad av både ”vi och ”dom” – och en ekonomisk ojämlikhet. Nilsson (2003, s. 114-115) beskriver detta med att det kan finnas samma känsla hos en grupp till exempel gruppen fattiga. Han beskriver två olika kategorier eller typer av fattiga, ”rätta” och ”orätta” fattiga.

Denna föreställning har åtskilliga gånger varit föremål för olika studier. W.E.B. Du Boris gjorde en undersökning kring sekelskiftet 1900 där han undersökte ras skillnader i USA. Ritzer (2009) beskriver Du Boris så kallade ”dubbla medvetandet”, en känsla av att ”vara två”. Det betyder att personen i frågan ser sig själv med sina egna ögon men även med betraktarens ögon (s. 173-175, 527).

Även urbansociologer vid Chicago universitetet, även känd under benämningen Chicagoskolan, var under 1920- och 1930-talen intresserade av ”vi” och ”dom” vilket kan kopplas till symbolisk interaktionism och andra interaktionsteorier. Bland annat Herbert Blumer, som fick sin inspiration från Mead, utvecklade vad han kom att benämna symbolisk interaktionism och sågs som en av pionjörerna (Ritzer 2009, s. 140; Andersson 2007, s. 86-87; Trost & Levin 2010, s. 47). Symbolisk interaktionism handlar enkelt uttryckt om människors interaktion i samhället.

Den enskilda individen agerar utifrån olika symboler som står för olika situationer i vardagen. Trost och Levin (2010, s. 12) förklarar det som att symbolisk interaktionism är vårt ”synsätt”, ”perspektiv” och ”utgångspunkt” på olika situationer. Vi skapar själva dessa symboler genom interaktion och samspel med andra individer, vilket betyder att människan inte enbart reagerar på samspelet som yttre stimuli utan att alla handlingar som motas tolkas och bearbetas. Gensvaret som ges är en tolkning av de språkliga

symbolerna som finns i ett samtal och interaktioner (Payne 2008, s. 274; Månsson 2002, s. 150-151).

George Simmel är även han ett stort namn inom den symboliska interaktionismen. Han framhöll bland annat, att ”samhället är identiskt med totalsumman av dess helhet” (återgivet i Ritzer 2009, s. 140). Detta citat kan i vissa fall vara svårtolkat, men det går att se Simmels tanke som så att det alltid finns delar runt omkring oss som tillsammans skapar en helhet och för att kunna hantera detta måste intrycken och händelserna delas upp i mindre delar. För att lyckas, krävs olika redskap precis som när ett bröd bakas eller när ett rum ska målas om (Trost & Levin 2010, s. 13).

Grunden i symbolisk interaktionism är det sociala i människans omgivning och för att kunna på bästa sätt förstå och analysera vad som händer runt omkring är det viktigt att försöka sätta sig in i den sociala situationen, och försöka förstå och se förhållandet med andra människors ögon. Det skulle kunna vara att se människans beteende som en produkt och att individer, som människor och samhället, utbyter sinsemellan (Månsson 2002, s. 152; Trost & Levin 2010, s. 64).

Simmel delade även in människor i olika kategorier, eller typer, för att förklara relationen och interaktionen dem emellan. Idag skulle vi kalla det att individer har olika positioner som ger dem en identitet. Utöver dessa positioner som vi blir indelade i på grund av arbete och ställning beskrivs även de så kallade dyader (tvåpersonsgrupper) och triader (trepersonersgrupper). Simmel påpekar att det kan finnas en känsla av svartsjuka mellan dessa personer på grund av hur mycket tid som spenderas mellan dem (Trost & Levin 2010, s. 64-66).

Men människor delades inte bara in i roller och kategorier utifrån sitt arbete utan även från deras situation i samhället. Vi har bland annat fattiga människor vars relation med andra kännetecknas av saknaden av ”kvantitet”, med andra ord saknaden av materiella tillbehör eller ting som är nödvändiga för att leva ett drägligt liv i samhället. Den behövande har *rätt* att få hjälp vilket enligt Simmel skulle göra det mindre smärtsamt att ta emot den erbjudna hjälpen samtidigt som det rättfärdigar de givandes handling. Denna gärning skulle ”stärka samhället”, och ”det är alltså för samhällets skull man ska hjälpa de fattiga och inte så mycket för de fattigas egen” (återgivet i Ritzer 2009, s. 143).

Genom att de behövande och givande intar en gemensam position gentemot varandra så utmärks samhället automatiskt av ”överordning och underordning”, där det finns de som leder samhället och de som följer och sköter det som ska skötas. Det handlar inte om att samhället ska styras av en diktatur där interaktionen mellan människor handlar om förtryck, utan alla måste få en personlig kontakt och uppskattning för de handlingar de utför. Det är dock viktigt att komma ihåg att det är de överordnade som sätter ”stämpeln” på de underordnade (Ritzer 2009, s. 144; Hydén 1991).

Det går att se exempel på hur över- och underordningen kan fungera i praktiken och samhällets *rätt* att ge hjälp i vissa av de anmälningar som inkom till barnavårdsnämnden från externa aktörer. Vi visar två olika exempel som inkom år 1934. Det första exemplet är från en barnavårdsman som även tidigare varit involverad i familjen Jakobsson;

Fru Jakobsson hade vistats på barnupptagningshemmet tillsammans med sin då nyfödda dotter eftersom familjen saknade en bostad. Efter hemkomsten hade familjen varit i kontakt med olika hjälporganisationer däribland Mjölkdroppen och den kommunala fattigvården (A25:158).

Ett annat exempel var familjen Hellgren där fadern arbetade som sjöman och tog med sin familj på långa resor. Tillbaka i Sverige insjuknade han och senare också sonen i tuberkulos och var beroende av samhällets hjälp till vård och olika vårdanstalter (A25:269).

I båda dessa exempel bistod barnavårdsnämnden dessa två familjer med vård och hjälp på det sätt som var möjligt i mitten av 1930-talet. Enligt Simmels teori så skulle detta inte gjorts för att hjälpa och stötta familjerna i syfte att de ska kunna vara intakta utan för att samhället skulle bli starkare och att över- och underordningen i samhället skulle vara balanserad (Ritzer 2009, s. 144).

Välgörenhetsorganisationer, som exempelvis Mjölkdroppen har i flera århundraden funnits runt om i världen. Människor har alltid varit givmilda och velat hjälpa de som inte har det lätt i världen. Med Simmels teori skulle detta ha gjorts för att över- och underordningen skulle bevaras. En fråga som vi ställer oss är om dessa organisationer finns kvar för att givaren ska känna sig bättre och inte för handlingens goda gärning. Det skulle inte vara helt omöjligt enligt Simmels teori.

Även den franske sociologen Èmile Durkheim resonerade om individen och samhället och dess interaktion med varandra. Han ansåg att sociologins idéer skulle bli discipliner för samhällets individer. Han menade att den sociala ordningen hotades då människor enbart tänkte på sig själva. Det moderna samhället har utvecklats så att alla individer har en speciell uppgift som de ansvarar för vilket i det långa loppet gör att de inte längre samarbetar på samma sätt då alla hade sin specifika uppgift. Detta skulle enligt Durkheim urholka den moral som ett samhälle måste ha och människorna skulle inte länge hjälpa sina medmänniskor på samma sätt som tidigare (Ritzer 2009, s. 72-73). Detta både krockar och stämmer med det som Simmel säger om över- och underordning.

Det går även att finna en koppling mellan den symboliska interaktionen och behaviorismen, det vill säga att människors beteende är en produkt av samhället och vad som händer runt omkring dem (Ritzer 2009, s. 288-289). Miljön spelar en stor roll i hur samhället och människor formas och utvecklas. Gunvor Andersson och Hans Swärd (2007) konstaterar, att det finns flera olika faktorer till att befolkningen får en speciell bild av människorna runt omkring, ”ju sämre bostäder, desto sämre folk” (s. 21).

Här kan även Meads teorier om ”Jaget” kopplas in (Ritzer 2009, s. 296) då människan enligt citatet ovan skulle få en identifikation utefter deras hem. Mead menar att jaget skapas under hela livet och i samband med interaktioner mellan olika individer. Att individen ska kunna handla medvetet och hantera situationer från det förgångna och det som skulle kunna hända i framtiden krävs det att hon accepterar sig själv och är medveten om sitt jag tillsammans bland andra människor (Månsson 2002, s. 153-155). Även jaget delades upp i två olika ”individer”. Den impulsiva ”I” och den mer kontrollerade ”me”. I och me fungerade nästan som den gode och den onde, där I är den som skapar ”avvikelser” i vårt sociala beteende, vilket skulle kunna ses som den onde, och me som får oss att hålla oss inom den socialt accepterade gränsen, vilket då skulle vara den gode (ibid.).

Utifrån denna teori har inte spädbarn något identifierat jag när de föds utan det uppkommer i och med barnets uppväxt och utveckling. En individ anses besitta ett starkt jag då de kan hantera olika situationer och relationer som finns runt omkring dem. Jaget kan ses som en social produkt i samhället (Ritzer 2009, s. 296–300; Payne, 2008, s. 134; Månsson 2002, s. 154).

Meads teori betonar jagets uppkomst och utveckling med hjälp av två olika stadier där han bland annat lyfter fram lekstadiet (Ritzer 2009, s. 296-300; Månsson 2002, s. 154; Persson 2012, s. 83). Det är i detta stadium som barnen i leken börjar överta andras roller vilket gör att de lär sig se sig själva och samhället genom andra individers ögon. Men vilka roller får ett barn som redan i den tidiga åldern har blivit flyttad från sin familj och placerats på olika institutioner och i fosterhem? Många barn fick arbeta för sitt uppehälle trots att de många gånger var väldigt unga. Kunde detta ha påverkat deras jag utveckling?

Rollerna i en människas liv är väsentliga och Erving Goffmans teori om hur livet kan ses som en teaterföreställning som människor spelar upp för samhället skapar många intressanta kopplingar och analyser (Goffman 2004, s. 25). Goffman beskriver hur människor har olika roller i livet och det kan ses som om de vid vissa tillfällen står framför en publik och spelar teater, ”främre regionen”, det handlar hela tiden om att få publiken att tro på föreställningen som förmedlas annars dör rollfigur ut. Eller att de är bakom scenen och väntar på deras tur, ”bakre regionen” (Goffman 2004, s. 218-220).

Den bakre regionen beskrivs som att personen befinner sig bakom scenen tillsammans med all den information eller ”rekvisita” som behövdes inför föreställningen och uppbyggandet av jaget. Den främre regionen skulle enligt Goffman vara där all den ”fasta rekvisitan” fanns och tillsammans med de individer som befann sig på samma plats skapades föreställningen och uppbyggandet av individens jag kunde påbörjas (Goffman 2004, s. 219).

Främre regionen skulle därför kunna ses som när människor till exempel sitter i möten eller träffar svärmor. Det är sådana situationer som är viktiga och om det blir fel kan det antingen förändras till det bättre eller smärre. Medan den bakre regionen skulle vara tillfällen med familjen, med nära och kära då ingen speciell roll skulle behöva visas upp.

Behövs föreställningen visas upp under en längre tid och för samma publik kan det istället ses som en fasad som individen upprätthåller för att skydda sig själv eller skapa ett nytt slags jag för just den publiken (Goffman 2004, s. 28-29).

Det är en lång och svår process att förstå sitt eget jag och vad som visas upp för samhället, det krävs träning men mycket beror även på hur föreställningen motas av samhället, om de anser den trovärdig eller misstror föreställningen (Goffman 2004, s.

218). De som inte fick den chansen att utveckla de egenskaper som behövs för att börja bilda ett starkt jag och kunna genomföra livets föreställning, vad händer med dem?

Många människor visar upp en fasad mot samhället och en publik som hela tiden står och ser på och dokumenterar hur vi hanterar olika situationer. Det går enkelt att hitta sådana kopplingar till Goffmans och Meads olika teorier om Jaget och interaktioner mellan olika människor i vår undersökning. De fasaderna som människor både idag och då visar upp behöver inte alltid vara positiva till dess fördel.

Familjen Hellgren (A25:269) som nämndes ovan visar att det inte alltid finns en positiv interaktion mellan hjälpsökande och myndighetsföreträdare. Vid ett tillfälle hade nämnden ett samtal med paret Hellgren för att få dem att ge sitt medgivande till att omhänderta deras son på grund av den smittorisk som fanns till följd av att fadern vägrade att söka vård på sjukhus eller vårdanstalt. Fadern sade uttryckligen att han hellre ”sloge barnet i väggen” än att låta nämnden fosterhemsplacera pojken.

Herr Hellgren agerade i främre regionen inför nämndens personal. Om han hade tänkt på innebörden av sitt yttrade hade kanske resultatet blivit annorlunda. Hans uttalande och agerande fick myndigheten att misstro honom och inte se honom som en god förälder för sin son. Detta bidrog till att nämnden inte avsåg att ompröva sitt beslut att omhänderta barnet för skyddsuppfostran. Den symboliska interaktionen handlar just om vad vi läser in och tolkar av andra människors agerande, Herr Hellgren hade möjligen redan innan mötet med barnavårds mannen en inställning och en utgångspunkt gentemot myndighetspersonal i vilken han grundade sitt beslut och därigenom sitt agerande. Hans agerande kan ses som en fader som gör allt för att få vara med sin hustru och sitt barn. Men på grund av sitt uppträdande mot nämnden blev resultatet blev det motsatta – att sonen blev omhändertagen för skyddsuppfostran.

4 Metod och metodologi

4.1 Val av metod

Metoden som används i en undersökning ska vara till hjälp vid insamlingen av empirin för att kunna pröva de frågeställningar som ställdes innan undersökningen påbörjades (Thomassen 2007, s. 67-68). Den mest vanliga förekommande metoden vid tolkning av dokument är kvalitativ innehållsanalys (Bryman 2011, s. 505). Innehållsanalysen bygger på att hitta olika teman i de olika dokumenten. Vi har dock valt att använda oss av valda delar ur bland annat den narrativa metoden, den hermeneutiska analysen samt grounded theory.

4.2 Narrativ metod

Vi vill dock i denna uppsats gå djupare in i de rapporter som vi har undersökt på Malmö stadsarkiv och här kommer den narrativa metoden till användning, då den är ett hjälpmedel för att analysera och beskriva vad som har hänt i en människas liv men också för att analysera – som i vårt fall – nämndpersonalens agerande gentemot familjerna och barnen (Hydén 1995, s. 194). Att läsa de dokument som finns bevarade är ett sätt att förstå hur människor och organisationer/institutioner fungerade och arbetade samt att vi får en bättre insikt i deras syn på etik och moral jämfört med den moderna tidens (Hydén 1995; Johansson 2005, s. 23-24; Bryman 2011, s. 501). Det är den narrativa metodens kärna och utgångspunkt att kunna lyssna och förstå både de ”uttalade” och de ”outtalade” berättelserna (Larsson, Sjöblom & Lilja 2008, s. 35).

Tim May (2001) uttrycker att det finns argument för att en undersökning som varit baserad på dokument borde ”förpassats till journalistikens soptunnor” (s. 213). Trots att det finns de som anser att dokumenten inte bidrar till någon forskning inom samhällsvetenskapen påpekar May (2001) dock vikten av att det finns mycket att lära av historiska dokument. Det är människors förmåga att berätta och beskriva som formar oss till individer och som även ”formar vår sociala värld”, det är också viktigt att kunna se att det är genom berättelserna som människors liv och mening lever upp på nytt (Johansson 2005, s. 23-24, 86). När vi kan se detta kan vi också lära mer av de

historiska dokumenten och hur situationen såg ut för många av de människor som vår empiri berör.

För att kunna förstå historien och hur vår sociala värld har sett ut är det viktigt att kunna gå igenom och analysera dokumenten korrekt och i hög grad. Det finns många olika sätt på vilket detta kan göras (Skott 2004, s. 40). En sådan metod kan vara att tolka dokumenten för att få svar på en specifik fråga eller frågor, här letas det även efter specifika teman som för samman dokumenten.

Resultatet i den narrativa metoden handlar, som alla kvalitativa undersökningar, om tolkning och analyser. Det specifika med dokumentanalysen är att det är våra personliga tankar och analyser som är resultat av materialet (Johansson 2005, s. 313). Det finns forskare som hävdar att detta gör att det kan finnas komplikationer i arbetet när det kommer till att validera undersökningen. I en intervjustudie kan forskaren återkoppla till intervjupersonen för att få sina analyser bekräftade. Vi har arbetat med historiska dokument vilket försvårar möjligheten att få analysen bekräftad. Johansson (2005, s. 315-316) skriver i sin bok om olika steg eller ”kriterier” för att validera sin analys. Totalt beskriver hon fem olika sätt, av vilka vissa riktar sig mer till en analys av intervjupersoner istället för dokumentanalyser.

Det som är av samma vikt för alla slags narrativa analyser är att undersökningen ska vara ”övertygande”, ha ”insiktsfullhet” och vara till ”pragmatisk nytta”. Dessa aspekter kan tillsammans stärka arbetet och ge läsaren en bättre och mer tillitsfull blick av slutresultatet (ibid).

4.3 Hermeneutiska analysen

För att skapa en helhetssyn runt undersöknings texten kan man välja att antingen analysera exempelvis dokumentet och författaren eller dokumentet och historien. Dessa båda synsätt är en del av den så kallade ”hermeneutiska cirkeln mellan helhet och del” (Thomassen 2007, s. 101-102), vilket innebär att helheten delas upp i mindre delar för att därigenom kunna analysera delarna var för sig innan empirin betraktas utifrån sin helhet.

Tillsammans med hermeneutiken innebär narrativ metod en hjälp att skapa en ny slags helhet av författaren och själva dokumenten, när de skrevs och för vilket syfte (Skott 2004, s. 40). Genom ett hermeneutiskt synsätt analyseras dokumenten så som den ursprungliga författaren hade för avsikt att den skulle bli läst. Thomassen (2007, s. 181) framhäver att det är genom att ”främst leva sig in i och återskapa en människas själsliv” som vi kan förstå människors livssituation, som finns förklarad i det skrivna språket men även genom människans handlingar (Patel & Davidsson 2003, s. 28-30). För att kunna genomföra detta krävs en förförståelse för den tidsepok som dokumenten berör. Detta är en viktig faktor att beakta då vår undersökning handlar om hur myndigheter tänkte och resonerade kring familjer där barnen blev omhändertagna på grund av sin utsatthet.

Bryman (2011) relaterar till Phillips och Browns tre olika ”angreppssätt”, av vilka en utgörs av det social – historiska konceptet. Det betonar vikten av att kunna sätta sig in i författarens position, eftersom språket och meningsuppbyggnaden skiljer sig åt från en tidsepok till en annan vilket gör att nämndens ordval måste beaktas och analyseras utifrån sin kontext.

4.4 Grounded theory

Ett effektivt sätt att genomföra delningen av dokumentet är att använda sig av *grounded theory*, som hjälper forskaren att bryta ner empirin för att på ett effektivt sätt för att sedan kunna koda om och analysera informationen (Bryman 2011, s. 513-521).

Vi har känt oss inspirerade av grounded theory och har valt att använda vissa väl utvalda delar. En del av arbetet med grounded theory är att empirin analyseras allteftersom den inkommer, vilket gör att frågeställningarna till undersökningen kan ändras under forskningsprocessen. Vare sig syftet eller frågeställningen behöver med andra ord vara fastlåsta och statiska när undersökningen påbörjas. Givetvis måste det finnas en minsta gemensam nämnare vad gäller syftebeskrivningen eftersom det annars är svårt att genomföra undersökningen. Författarna blir mer flexibla i sitt arbete och det finns mycket information som kan komma upp till ytan som annars hade gått förlorad (Bryman 2011, s. 517).

4.5 Urvalsprocess

Vi vill med denna undersökning försöka att förstå varför barn i Malmö blev omhändertagna för samhällsvård och ungdomsskydd mellan åren 1931 och 1940, vem som initierade anmälningarna och hur dessa omhändertaganden motiverades. För att kunna göra ett adekvat urval av barnavårdsärenden har vi använt oss av ett så kallat icke-sannolikhetsurval (Bryman 2011, s. 179). Vi hade på förhand inte någon kännedom om hur många ärenden som fanns bevarade och tillgängliga i arkivet. Vid ett icke-sannolikhetsurval krävs ingen förkunskap för att avgöra hur mycket empiri som ska samlas in (May 2001, s. 121). Inom detta område finns olika metoder som kan användas för att få fram mest relevant information.

May (2001) framhåller att det inte är storleken på urvalet som är det viktigaste då det inte nödvändigtvis behöver vara adekvat empiri eller population som undersöks. Det är att föredra att använda sig av ett mindre urval men som å andra sidan är heltäckande för det område som omfattas av undersökningen. Urvalet ska kunna spegla helheten. Har valet gjorts på felaktiga grunder kan det bli skevt, vilket kommer att påverka hela undersökningen (Thurén 2005, s. 89).

Sammanlagt studerade vi tolv register med anteckningar och beslut angående de fall som inkom till barnavårdsnämnden i Malmö. Vi gick igenom samtliga rapporter och beslut som var relevanta för undersökningen. Efter en första genomgången begränsade vi materialet genom ytterligare ett urval för att få en så bra grund att stå på som möjlig. Vi ville med detta begränsa oss till att enbart studera de akter som innehöll dokument om barn mellan 0 och 3 år.

Det slutgiltiga urvalet består av 500 rapporter, men samtliga dessa har inte använts i undersökningen eftersom många fall liknar varandra. Barnavårdsnämndens rapporter såg väldigt olika ut och kunde variera i storlek från att bara innehålla ett par rader till att sträcka sig över flera sidor och innehålla uttalanden från bland annat läkare och polismyndigheten.

4.6 Etiska överväganden

Det är alltid viktigt att reflektera och tänka över dels sin forskareetik, dels forskningsetiska frågor av olika slag (May 2001, s 79). Empirin som används i undersökningen är över 70 år gammalt vilket gör att det inte längre berörs av

sekretessbestämmelserna (SFS 2009:400, kap 22 § 2). Men oavsett detta faktum det alltid viktigt att tänka på hur och på vilket sätt materialet kommer att användas med tanke på att det kan finnas anhöriga som känner igen informationen som publiceras i vår uppsats och kan uppfatta den som integritetskränkande (Vetenskapsrådet 2002). En etisk medvetenhet är viktigt att upprätthålla som forskare, även om arbetet genomförs på grundutbildningsnivå.

I propositionen 2007/08:44 om forskningsetik tas bland annat frågan upp, angående studenter som på grundutbildningsnivå genomför självständiga studier av forskningskaraktär, i likhet med vår egen C-uppsats . Av förarbetena framgår att de reglerna för studenter på denna nivå inte är lika sträng som för forskare som omfattas av etikprövningslagen (2003:460). Vi kommer dock att hantera materialet med största varsamhet och det material som vi har samlat in kommer enbart att användas för vår nu aktuella undersökning (nyttjandekravet).

4.7 Arbetet med att bearbeta och analysera empirin

Tolkningen av historiska dokument är alltid speciellt. Det är författarnas egna tolkningar och analyser om vad som har hänt som är grunden för undersökningen (Johansson 2005, s. 313).

Det är viktigt att kunna sortera materialet utifrån olika teman för att kunna analysera empirin, för att kunna se bakom de skriva orden (May 2001, s. 229). Vi har i undersökningen delat in empirin i tre huvudsakliga teman som vi sedan har använt som huvudrubriker för ytterligare kategorisering:

- Föräldrar – Vi har under denna rubrik valt att koncentrera oss på de föräldrar som självmant ansökte till barnavårdsnämnden för att få sina barn omhändertagna för antingen samhällsvård eller skyddsuppfostran. En annan viktigt faktor som var i fokus i hela analysen var anledningen till varför föräldrar ansökte om att få sina barn omhändertagna.
- Barnavårdsnämnden – För att kunna förtydliga varför barn blev omhändertagna under 1930-talet valde vi att bearbeta nämndens beslut. Vad var det som fick nämnden att bifalla de anmälningar som inkom eller besluta om antingen avslag eller bordläggning? Hur det kom sig att vissa barn blev omhändertagna för

samhällsvård respektive skyddsuppfostran? Detta är en viktig del att analysera för att få en förståelse om hur samhällssituationen såg ut för den svenska befolkningen och då huvudsakligen arbetarklassen som denna undersökning berör.

- Externa aktörer – Det är från dessa aktörer som alla anmälningar om barn som utsätts för vanvård inkommer. För att få en uppfattning om varför dessa människor valde att göra en anmälan har vi valt att fokusera på dem som en undergrupp och där igenom lagt ner mer tid för att försöka se en klarhet i deras agerande. Med externa aktörer menar vi alla människor som har en kontakt med barnet förutom dess föräldrar, exempelvis mor- farföräldrar, grannar och lärare.

Vi ville med kategoriseringen av teman försöka förstå vilka kopplingar det fanns mellan orsaken till anmälan och vilket beslut som fattades och därför skapade vi en kategori för lagrummen.

Detta har gjort att analysen blev lättare och mer genomarbetad. För att lyckas med detta är det viktigt att än en gång poängtera vikten av att sätta sig in i författarens situation (May 2001, s 233). May beskriver bland annat att författaren till historiska dokument många gånger antog att läsaren hade en förståelse för hur dokumenten skrevs vilket vi också var tvungna att sätta oss in i.

Ju längre in i analysen vi kom fann vi ytterligare ett tema, adopterade barn. De fanns fosterföräldrar som ville adoptera sina fosterbarn. Då vi från början hade beslutat om att inte ta med denna grupp hade vi inte samlat in all empiri som fanns tillgängligt. Men för att kunna få en så fullständig bild som möjligt om barnavårdsnämndens handlingar under denna tidsperiod beslöt vi för att inkludera adoptivbarnen i analysen.

Allt material som framkom under arbetes gång kodades om successivt hela tiden, för att undvika merarbete då kodningen i annat fall hade behövt ske efter det att allt material var insamlat.

Grounded theory användes som ett hjälpmedel för att bryta ner materialet för enskild analys och sedan hopsättningen av helheten (Bryman 2011). För att ytterligare kunna hålla ordning på alla trådar och idéer under undersökningens gång var memo inom grounded theory ett redskap som Bryman (2011) förordnar. Här antecknas vad som

framkommit, vad som är av vikt att komma ihåg, ”memon fungerar som påminnelser” (Bryman 2011, s. 521).

För vår del har memon fungerat som ett redskap för att få ordning på de olika rapporterna som vi har tagit del av under genomgången av empirin. Speciellt när det kom till att minnas alla de olika förteckningar till vilka beslut som tagits och var dessa återfinns i barnavårdsnämndens handlingar.

Att koda dokument behöver nödvändigtvis inte vara så som namnet leder en att tro, att empirin omvandlas till siffror. Vi har under undersökningens gång delat upp dokumentinnehållet och klassificerat de i olika kategorier med olika etiketter (Bryman 2011, s. 514-515).

4.8 Reliabilitet och validitet

För att metoden ska vara trovärdig är det nödvändigt att pröva tillförlitligheten i arbetet. Utgångspunkten är att undersökningen verkligen undersöker det som den utger sig för att göra i studiens syfte och frågeställningar, det vill säga att studien är valid (Bryman 2011, s. 352). Reliabiliteten och validiteten används oftast i kvantitativa undersökningar men dessa begrepp kan även nyttjas i en kvalitativ studie.

Bryman (2011) redogör för LeCompte och Goetz olika metoder för hur reliabiliteten och validiteten kan kontrolleras i en kvalitativ studie. Det finns fyra olika metoder som kan användas:

- Extern reliabilitet, som handlar om hur en undersökning kan upprepas av andra. Detta är möjligt för oss då vi bearbetar historiskt material som finns tillgänglig för allmänheten – förutsatt att arkivmaterialet är intakt. Men det är betydligt svårare att tillämpa denna metod då undersökningen berör levande människor vars minnesbilder och erfarenheter ständigt omprövas.
- Intern reliabilitet, som handlar om att alla som ingår i forskargruppen har kommit överrens om hur empirin ska tolkas och bearbetas.
- Intern validitet berör observationer och en överensstämmelse mellan observationerna och teorin. Detta är vanligt i observationer där undersökningen och verkligheten kommer varandra väldigt nära.

- Extern validitet handlar om att kunna generalisera och göra jämförelser med andra sociala studier. Detta kan enligt LeCompte och Goetz vara problematiskt på grund av att materialet som ingår i en kvalitativ studie ofta är begränsat jämfört med en kvantitativ (Bryman 2011, s. 352).

En kritisk granskning av materialet handlar inte enbart om dokumentens äkthet, även om den delen är otroligt viktig, utan också att uppsatsen håller en tillfredställande validitet och kvalitet. Som påpekats ovan framhåller Johansson (2005) olika bedömningskrav på hur validiteten kan stärkas i analysen. Det handlar inte om att stärka sanningen utan att pröva tillförlitligheten av materialet (Johansson 2005, s. 314-315).

Detta kan visa sig vara en svårighet i en studie som berör historisk empiri där vissa av dokumenten är handskrivna. Om det har förekommit flera olika myndighetspersoner under samma utredning och alla dokumenterade tillsammans kan det bildas en svårighet att tyda rapporterna (Lundström 2008, s.124-125).

4.9 Källkritik

Torsten Thurén (2005) anger, fyra olika kriterier för att kunna avgöra huruvida källan är trovärdig:

- Äkthet
- Tidssamband
- Oberoende
- Tendensfrihet

Dessa kriterier är grunden i ett kritiskt tänkande. Det är även viktigt att reflektera över vilken slags information som finns lämnad till eftervärlden, då undersökningen baseras på historiska moment (Thurén 2005, s. 13). Vi har i denna undersökning använt oss av den källa som fanns bevarad på Malmö stadsarkiv som var relevant till uppsatsen.

Det finns en skillnad på källor och källor, vad som är mer trovärdigt och så vidare. Är dokumenten äkta eller kan det vara frågan om en förfälskning? Ett sätt att kontrollera detta är att jämföra all den tidigare forskning som har gjorts inom ämnet. Med andra ord

gemomförs en jämförelse med vad olika forskare oberoende av varandra har kommit fram till inom ämnet. Detta kan ibland visa sig vara svårare än vad man först kunnat tro. Thurén (2005) påpekar därför vikten av ”att vara medveten om att det kan vara frågan om en förfalskning” (s. 29).

Rapporterna från barnavårdsnämnden kan ses som oberoende källor då det handlar om enskilda individer och olika fall som har uppkommit, men riktigt säker på att informationen är helt oberoende är inte möjligt att fastslå en gång för alla. Handlar situationen om två eller fler personer finns det alltid en risk för att dessa har samtalat med varandra och på så vis att deras historier har förändrats (Thurén 2005, s. 35-36). Vad vi däremot kan vara säkra på är att materialet *inte* är förfalskat eftersom det på rapporterna har funnits namnteckningar från både berörda föräldrar och protokollen har signerats med namnteckning från varje enskild ledamot som ingick i nämnden.

4.10 Metoddiskussion

Om vi hade gjort undersökningen igen hade vi troligen valt att utföra urvalet på ett annat sätt. För att kunna få fram så mycket empiri som möjligt skulle det ha varit intressant att även ta med äldre barn, så att urvalsgruppen exempelvis hade bestått av barn mellan 0 till 7 år istället för bara tre års ålder. Detta skulle kunna ha medfört att orsakerna till ansökningarna samt anmälningarna till barnavårdsnämnden förändrats.

Det är viktigt att komma ihåg att inte stirra sig blind på att finna material som kopplar till undersökningens syfte. Fabian Persson (2011, s. 172) beskriver risken med historisk dokumentanalys och att arbeta i ett arkiv – det finns alltid en risk för att det material som vi är på jakt efter *inte* finns i arkivet, antingen för att det aldrig har funnits där eller att det är urgallrat eller har förkommit. Vi hade dock inga svårigheter att finna materialet vi sökte då all den information vi behövde fanns på Malmö stadsarkiv och var tillgängligt för oss då det var offentliga handlingar.

Det är viktigt att kunna ställa frågor till materialet och vara öppen för en eventuell ändring på inriktningen av studien men det säger inte att det inte får finnas ett preliminärt syfte med undersökningen så att kursen är fastlagd redan från början. Det är viktigt att ha en ram då forskningsprocessen inleds. För att finna de rätta dokumenten måste vi leta på det ”rätta” stället. Olika dokument *kan* finnas arkiverade på olika ställen

(Persson 2011, s. 173-177). På grund av empirins bristande omfång var vi tvungna att vidga vår undersökning så att även adoptioner av de omhändertagande barnen ingick.

Anledningen till att vi använde oss av både hermeneutiken och grounded theory var för att vi såg likheter dem emellan. För att sedan bryter ner helheten i små delar för att lättare kunna sätta in dem i olika kategorier eller teman och sedan kunna se helheten med nya ögon.

5 Resultat och analys

5.1 Föräldrar som anmälare

Utifrån de rapporter som vi har gått igenom har det visat sig att en stor del har inkommit från föräldrar där antingen båda eller bara den ena har haft vårdnaden om barnet.

Orsakerna härtill här varierat, exempelvis föräldrarna har känt att de saknat en lämplig bostad. Ett exempel är hembiträdet Johansson som har ett nyfött odöpt barn. Nämnden beslutade att modern i detta fall ”skulle få medfölja barnet i och för dess vård” (A27:335).

Beslutet ”att modern skulle få medfölja barnet i och för dess vård” betyder att modern fick följa med barnet på grund av dess ringa ålder till barnupptagningshemmet och vistas där tills, exempelvis bostadssituationen var löst. Detta var en vanlig lösning och vi har stöt på åtskilliga anmälningar från just ensamstående mödrar som behövde få medfölja sina barn.

Ett annat exempel var när fäder ansökte om att få sina barn omhändertagna då modern av olika anledningar var inlagd och vårdades på sjukhus, exempelvis för barnafödsel. Tuberkulos var också en vanlig anledning och växte i antal i slutet av 1930-talet. Maskinupprättaren Larsson ansökte om att få sin tvååriga son omhändertagen då hustrun befann sig på sjukhus (A33:7). I båda fallen fick modern och hennes barn vistas på barnupptagningshemmet i Malmö stad.

Men det fanns även fäder som ville att deras barn skulle bli omhändertagna på grund av att deras fruar hade mist livet. Ett exempel på detta är grovarbetaren Bauer: ”Min hustru är död och jag är själv medellös” (A22:70). Detta var ingen ovanlig situation, då det fanns många barnhemsbarn vars mödrar hade avlidit. En stor del av dess barn kunde också ha ensamstående mödrar som saknade bostad och existensmedel (A24:38), varvid barnen fick vistas på barnhemmen fram till det att mödrarna hade fått ordning på tillvaron. Trots detta var det många av barnen som blev fosterhemsplacerade och fick därför inte återvända hem till sina biologiska föräldrar (Brunnberg 2008, s. 312-314; Rosell 2008, s.169).

Ovannämnda rapporter var ansökningar från föräldrar till barnavårdsnämnden där föräldrarna *frivilligt* bad om att få barnen omhändertagna. Omhändertagandet kunde

mycket väl upphävas när modern hade kommit hem från sjukhuset. Det fanns en anteckning på besluten vid vilket datum barnet blev utskrivet från barnupptagningshemmet, och de barn som skulle vistas en längre tid på anstalten fick mellanlanda där innan de överfördes till antingen ett fosterhem eller en vårdanstalt.

Det var inte alltid som föräldrarna hade samtyckt till en beslutad åtgärd. Föräldrarna kunde ha ansökt om att få barnen tillfälligt placerade på barnupptagningshemmet men nämnden beslutade istället att exempelvis omhänderta barnet för *skyddsuppfostran* (A25:425). Sundkvist (1994, s. 172) konstaterar med exempel från barnavårdsnämnden i Norrköping att nämnden innan ett omhändertagande hade prövat andra åtgärder som de var tvungna att tillgripa innan beslutet blev fastställt. Men det ansågs inte alltid nödvändigt att först pröva frivilliga åtgärder. Om situationen var så pass allvarligt enligt barnavårdsmannen kunde nämnden fatta ett direkt – beslut att omhänderta barnet för antingen samhällsvård eller skyddsuppfostran. Föräldrar som var missnöjda med nämndens beslut kunde överklaga beslutet hos länsstyrelsen (Sundkvist 1995, s. 359-360).

Alla ansökningar om att få sina barn omhändertagna bifölls dock inte. Ett typexempel på detta var fru Larsson som lämnat sin man med sin ettåriga son ”Jag har lämnat min man och har ingen som kan taga hand om barnet” (A22:282). Ett annat exempel var hembiträdet Lindgren och herr Olsson och deras nyfödda dotter, där de motiverade sin ansökan med saknaden av en lämplig bostad och medel för att kunna ta hand om sitt barn (A25:329). Simmels tankar om över- och underordning fallerar i båda dessa fallen då samhället i rollen som den överordnade inte ger den hjälp som de underordnade, i detta fall familjerna, ber om (Ritzer 2010, s. 144).

Det som kopplar samman dessa familjer oavsett om de är medellösa eller om de lider av sjukdom är deras ekonomiska situation. Dessa personer tillhör arbetarklassen och hade svårt att klara sig under 1930-talet, inte minst under den kraftiga lågkonjunkturen under detta decennium. Paret Myrdal framförde i sin klassiska bok från 1934 att samhället skulle hjälpa till för att höja de fattiga familjernas levnadsstandard (1997/1934, s. 175). Sundkvist (1994) ställer sig frågande till varför det var just arbetarklassens barn som i huvudsak blev omhändertagna av barnavårdsnämnden under bland annat 1930-talet. Var detta en klassfråga?

5.2 Externa aktörer

De flesta rapporterna som kom in till nämnden var från föräldrarna men det inkom även rapporter från externa aktörer så som grannar, far- och morföräldrar och läkare. Maria Sundkvist (1994, s. 109) beskriver i sin doktorsavhandling att det till barnavårdsnämnden i Norrköping kom in anmälningar på äldre syskon och att det i sin tur kunde leda till att familjeförhållanden uppdagades så att i vissa fall blev det de yngre syskonen som omhändertogs. För de familjer som tidigare varit i kontakt med till exempelvis fattigvården eller något av sjukhusen fanns professionella som var väl insatta i deras familjesituation. I fallet nedan hade modern haft kontakt med en läkare, varefter en anmälan inkom från barnavårdsmannen fröken Lindsjö med avseende på familjen Holmgren.

Modern lider av höggradig nervositet och får periodvis hysteriska anfall under vilka sannolikt icke är fullt medveten om sitt handlings sätt. Hon är varmt fäst vid barnet och sköter henne efter bästa förmåga, men löper trots detta vid det tillfällen modern får sina anfall stor risk att misshandlas. Barnets fader har uppgivit följande: vid ovannämnda anfall hotar hon med att mörda såväl sig själv och barnet, vilket hon försöker slunga i golvet. Även fadern och hans dotter vid 12-års ålder hotar hon till livet. Hon har kastat kristallvas mot fader och hon har även rivit sönder hans kläder med en rakkniv. Enligt Dr. Enehein har fru Holmgren varit intagen ca 6 veckor å avdelning 5, Malmö Allmänna sjukhus, under föregående år, vilket hon även i dagarna blivit remitterad av Dr. Brahme. Moder vägrar emellertid att lämna hemmet och barnet, alla övertalningsförsök har varit misslyckade (A22:274).

I liknande fall kunde anmälan lämnas in av mor- och farförälder eller fosterfamiljer som av olika anledningar inte kunde ta hand om barnen. I vissa fall hade barnen i fråga blivit övergivna av föräldrarna eller att modern avlidit eller frivilligt hade lämnat sitt barn på ett av barnhemmen för att sedan vistas ”på okänd ort” (A25:183; jfr A35:20a; jfr A35:20b; Nordlöf 2001, s. 20, 23, 26). I andra fall kunde det visa sig att fosterfamiljen inte erhöll den fosterlega som föräldrarna utlovat: ”Jag är oförmögen att utan ersättning vårda flickan” (A23:179; A35:263).

Hydén (1991) beskriver hur människor på olika sätt etiketteras av samhället. Vi kan tydligt se detta i de rapporter som vi läst. Många av barnen stämplades tidigt i livet som ”sinnesslöa” (A26:521). Detta påverkar barnet genom hela livet, och det går att se denna kategorisering som en vattenstämpel, det vill säga man kan inte se den med blotta ögat

men den finns där för livet. Individens formas av institutionen och ges en ny identitet för att passa in i sin nya roll. Simmels och Meads idéer om ”vi” och ”dom” kan ses som att barnen inte fick en chans att skapa sitt eget jag, vilket till viss del stämmer med Goffmans syn på individen och samhället och skapandet av sitt eget jag (Ritzer 2009, s. 143, 296; Payne 2010, s. 134; Månsson 2002, s. 161-165).

Människor letar efter sin plats i en grupp och att hålla sig till den för att kunna, som Goffman uttrycker det, ”/.../ bevara den form och balans mellan formalitet och informalitet som upprättades för interaktionen /.../” (Goffman 2004, s. 149). De institutionsplacerade barnen fick många gånger inte ha sina egna kläder utan alla var klädda på samma sätt (Rosell 2008, s. 170), vilket kan ha förstärkt känslan av att deras jag var skapat av någon annan och för att överleva tiden på institutionen och efter var de tvungna att anpassa sig till situationen.

Många av de anmälningar som inkom beskrev att modern, enligt anmälaren, var en dålig förebild och hur hemmet och barnen var smutsiga. Betoningen av kvinnans roll som hemmets stöttepelare svarade mot tidsandan och var ett återkommande tema även hos andra sociala nämnder vid denna tidpunkt (Runquist 2009, s. 267 ff). Även då det var fadern som ansökte om omhändertagande av barnen var orsaken alltid att *modern* inte för tillfället klarade av att ta hand om dem på grund av exempelvis sjukdom eller arbete utanför hemmet (A32:566; jmf A24:302 mfl).

Det inkom även anmälningar från polismyndigheten rörande familjer som de stött på under arbetet. Ett exempel var en anmälan som gjorts på skraddarmästaren Hansson och hans hustru då det fanns en oro över parets två-åriga son: ”Fru Hansson har tillsammans med sin syster setts ute på nätterna letande efter män”. Paret fick en allvarlig förmaning att ”bättre uppfylla sina plikter mot barnet” och nämnden beslutade om att tilldela barnet en övervakare (A24:184).

5.3 Omhändertagandets utveckling under 1930-talet

Hur förändrades då barnavårdsnämndens benägenhet att omhänderta av barn under 1930-talet?

Redan i början av 1900-talet arbetade många för att förbättra barnens livssituation, en av dessa var vetenskapsmannen David Lund som var en ”utforskare av samhället” (Sandin & Sundkvist 2006, s. 131). Han ville ”skapa ett samhälle utan vanartade barn”. Sverige och barnavårdsnämnderna jobbade hårt för att skapa en så bra tillvaro för barnen som var möjligt, ett sätt på vägen till detta var att ge människorna en bättre materiell livssituation (Sandin & Sundkvist 2006, s. 143).

I början av 1930-talet var det dock många barn som blev omhändertagna just på grund av vårdnadshavarnas avsaknad av livets nödtröft, såsom en dräglig bostad och medel för sitt uppehälle. Oftast var det ogifta mödrar som ansökte om att få sina nyfödda barn omhändertagna. Då mödrarna ammade ansökte de ofta om att få ”medfölja i och för dess vård”, ”Jag är fullkomligt medellös och har icke hos vilken jag och barnet kan få vistas”, var ett exempel på hur det kunde stå i en ansökan från en ogift kvinna (A24:42; jfr A23:118; jfr A25:11).

Det visade sig i analysens gång att det fanns olika skäl till omhändertagande av barn, i exemplet ovan ansökte föräldern frivilligt om ett omhändertagande för samhällsvård. Exemplet nedan visar ett annat tillvägagångssätt då barnavårdsnämnden fick in en anmälan från en extern aktör:

Makarna Hansson blev tilldelade en övervakare i mars år 1935 sedan en anmälan hade inkommit till nämnden om att hem och barn var väldigt smutsiga. Familjen flyttade runt mycket och fadern hade inget fast jobb, även om han inte ”drack” och hade heller inte någon tidigare kontakt med polismyndigheten. Det var många som hade klagat på fru Hansson och sagt åt henne att *hon* var tvungen att städa och hålla hemmet i ordning, och dessa tillsägelser gjorde att hon ibland kunde bli hysterisk även om hon inte var våldsam. Vid detta aktuella tillfälle, i mars år 1935, var fru Hansson höggravid och bestämt sig att hon skulle föda barnet i sitt hem. Hon blev på grund av situationen i hemmet inlagd på sjukhus. Deras son levde i förhållanden som i högsta grad ansågs vara otillfredsställda och nämnden hade två månader tidigare beslutat om skyddsuppfostran (A26:124). Detta var ett typexempel på hur vanartade barn och deras föräldrar kunde beskrivas av nämnden.

Ju närmre 1940-talet vi kommer kan vi se en förändring till varför föräldrarna ansökte om att få sina barn omhändertagna. Anledningen var inte längre huvudsakligen dålig ekonomi eller en bristfällig bostad, utan istället förekom ordinationer från läkare om att mödrarna var utslitna och i behov av att vila upp sig på landet under en kortare period. Ordinationerna till en sådan vistelse började inkomma så smått redan under 1937. Hustrun Dahlman skulle på bekostnad av fattigvården resa till Finja för att vila upp sig och ansökte hos nämnden för att någon skulle ha omsorg om hennes fyra barn under tiden hon var bortrest (A29:324; jfr A36:415). Det fanns även ett vilohem i Höör som många mödrar besökte. En av dessa var hustru Berglund som 1940 befann sig på hemmet och då lät omhänderta sina två barn (A36:326).

Det var dock inte enbart mödrarnas behov att få vila upp sig som var anledningen till barnavårdsnämndens beslut om att omhänderta barnen. Tuberkulosen hade vid denna tid haft Malmö i ett järngrepp och det var många föräldrar och barn som insjuknade. För att minska risken för att barnen blev smittade fick de under perioder bo på barnupptagningshemmet. Bland annat gällde detta barnen Larsson där fadern var sjuk i lungtuberkulos och modern insjuknat i lunginflammation (A36:362).

I september 1939 utbröt andra världskriget vilket givetvis hade en stor inverkan på Sverige och dess befolkning. Männen var tvungna att mobiliseras och detta kan också avläsas av de ansökningar som inkom till nämnden. År 1940 inkom en del rapporter med anledning av krigshändelserna i Sveriges närområde.

Herr Nilsson ansökte exempelvis om att nämnden skulle omhänderta hans ettåriga son: ”Min hustru skall intagas å Allmänna Sjukhuset för underlivslidande och jag är inkallad till beredskapstjänst” (A35:417). Även tryckeriarbetaren Svensson ansökte om att få sin son omhändertagen då också hans hustru skulle intas till Allmänna Sjukhuset och han var inkallad till beredskapstjänst (A36:372).

Det var dock inte så många ansökningar som motiverades av just detta skäl. Vi trodde i början av undersökningen att omhändertagandet av barn skulle visa en märkbar skillnad under årtiondet. Detta grundade sig först och främst på att 1924 års barnavårdsdag fortfarande var ganska ny i början av 1930-talet men och den tio år senare hade ett bättre fäste i samhället, både hos befolkningen och hos myndigheterna. Det visade sig att vårt ursprungliga antagande var felaktigt. Från vad vi har fått fram i analysen tyder

det sig att lagen redan 1931 hade en bra inverkan och att orsakerna till beslut om omhändertagande inte ändrades markant.

Vi trodde även att andra världskriget skulle ha en betydelse för barnavårdsnämndens beslut, vilket det till viss del hade, men antalsmässigt var det inte många familjer som ansökte om omhändertagande för samhällsvård på grund av krigshändelser. Sjukdom visade sig vara en större anledning i slutet av 1930-talet. Något som vi var förvånade över och inte alls hade väntat oss.

5.4 Samhällsvård eller skyddsuppfostran

Enligt 1924 års barnavårdslag var det kommunernas ansvar att se till att barnen inte led av vanart (Brunnberg 2008, s. 314-315; SFS 1924:361) och ”samhället har rätt och skyldighet att ingripa för att förebygga och behandla barn och ungdomars prognostiserade eller förhandenvarade vanart och kriminalitet” (Lundström 1993, s. 56) De rapporter som vi har kommit i kontakt med har huvudsakligen berört tredje kapitlet i nämnda lag, där fyra paragrafer har dominerat: §§ 22-24, *Omhändertagande för Skyddsuppfostran och vissa förebyggande åtgärder* och § 29, *Omhändertagande för Samhällsvård*.

Nämnden var skyldig att vidta åtgärder när barnet enligt § 22a ”/.../som i föräldrahemmet misshandlas eller utsättes för allvarlig vanvård eller annan fara till liv eller hälsa”. Som nämnts tidigare om familjen Hellgren (A25:269) led fadern av smittosam tuberkulos men vägrade vård och motsatte sig att sonen skulle bli omhändertagen. Nämnden beslöt enligt § 22a att smittoriskerna var för stora för att pojken skulle få stanna kvar i hemmet. Nämnden omhändertog inte barnen endast för att föräldrarna inte var kapabla till att ta hand om dem, utan det kunde även som detta fall vara så att föräldrarna inte insåg hur riskabelt det var för barnet att vistas i hemmet.

Förebyggande åtgärder kunde beslutas enligt § 23 mom.1a ”/.../ tilldela föräldrarna, antingen inför nämnden eller genom särskilda utsett ombud, en allvarlig förmaning att bättre uppfylla sina plikter mot barnet samt erinra dem om de påföljder, vilka, där rättelse ej vinnes, kunna inträda enligt denna lag /.../” (SFS 1924:361; A29:179).

Barn kunde således tilldelas en allvarlig förmaning för att förbättra sitt beteende, och i detta fanns lagstiftarens syn på att detta var att ses som en förebyggande åtgärd. Detta

gällde först och främst äldre barn och tonåringar. Efterlevde inte barnet förmaningen kunde nämnden besluta om aga eller tillsätta en särskild övervakare, vilket var en lindrigare åtgärd än ett tvångsomhändertagande.

Om åtgärderna i § 23 visade sig vara verkningslösa och nämnden ansåg att barnet trots allt borde omhändertas skulle föräldrarna bli informerade om detta och hade då rätt att muntligt eller skriftligt yttra sig över det tilltänkta beslutet, och detsamma gällde barn som fyllt 15 år (§ 24 mom. 1 och 2). Detta har påfallande likheter med den nuvarande lagstiftningen, (lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga – LVU). Av 1 § LVU framgår att barn som fyllt 15 år har rätt att själv påverka vem som skall ha vårdnaden av denne.

Nedan ger vi ett exempel på hur nämnden kunde kombinera olika paragrafer i ett beslut för skyddsuppfostran. Detta gjordes för att hitta de lösningar som nämnden ansåg vara bäst för barnet i frågan.

Hustrun Jönsson vistades på barnupptagningshemmet med sin yngsta dotter medan hennes man avtjänade ett fängelsestraff. Parets äldsta dotter var sedan en tid tillbaka utackorderad hos en tunnbindare. Fru Jönsson skulle flytta med sin man och ville därför bli utskrivna tillsammans med sitt yngsta barn som hon var varmt fäst vid. Nämnden ville omhänderta barnet för skyddsuppfostran men varken morden eller fadern samtyckte till detta. Nämnden beslutade trots detta att omhänderta barnet för skyddsuppfostran enligt §§ 22b, 24 mom.1, § 47 mom. 2 (A25:203; A33:271).

Paragraf 47 handlade om utskrivning och för att nämnden skulle kunna omhänderta ett barn för skyddsuppfostran som redan befann sig på barnupptagningshemmet eller hos fosterfamilj fick de skrivas ut och sedan omhändertas på nytt, oftast redan samma dag (SFS 1924:361; A34:489).

Paragraf 29 använde sig nämnden av när det gällde omhändertagande för samhällsvård. Denna paragraf tillämpades endast med föräldrarnas medgivande. Enligt mom. 1 kunde barnen omhändertas om föräldrarna inte klarade av att ta hand om barnen på grund av exempelvis sjukdom eller att bostadssituationen inte var tillfredsställande. Föräldrarna kände ”liknöjdhet” inför sina barn eller saknade förmåga att själva ta hand om barnen. Nämnden hade således befogenhet att omhänderta barnen, när man ansåg att de inte hade den trygghet som barn har rätt till.

Citaten nedan är exempel på hur ansökningar från föräldrar kunde se ut där nämnden beslutade om bifall utifrån § 29 mom. 1:

”På grund av trångboddhet i hemmet och därför att barnet är i saknad av lämplig vård” (A22:287), ”Min hustru är intagen å sjukhus och ingen finnes som kan hava tillsyns över här ifrågavarande barn” (A26:195), ”Min hustru har förskjutit mig och jag är oförmögen att vårda detta lilla barn” (A22:28).

Liknande fall som dessa gick att finna kontinuerligt genom hela det aktuella årtiondet (A33:119 jmf; A32:376 jmf; A35:292).

Enligt nuvarande föräldrabalken 6 kap. 1 § har barn rätt till ”trygghet, omvårdnad och en god fostran”. Barnen ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Det är tydligt att lagen i detta avseende inte har förändrats mycket sedan mitten av 1930-talet. Den stora skillnad jämfört med då och nu är att nämnden under 1930-talet kunde besluta om aga.

Föräldrarna kunde också ansöka om att få barnen omhändertagna enligt § 29 mom. 2 om barnen led av någon form av kropps- eller sinnessjukdom och var i behov av speciell vård som de inte kunde få från hemmet (SFS 1924:361):

”Gossen är tvilling och så klen att jag icke kan giva honom tillfredsställande vård” (A35:335), ”Jag är oförmögen att själv vårda flickan, som enligt läkarutlåtande är i behov av vård å sinnesslö anstalt” (A35:223), ”Flickan lider av vatten i huvudet och är enligt läkarintyg i behov av vård å sinnesslöanstalt” (A29:169)

Sista momentet i § 29 handlande om de barn som hade blivit övergivna av sina föräldrar: ”/.../ barn under sexton år vara i behov av vård på grund därav, att föräldrarna övergivit barnet eller avlidit /.../”. Det kunde här röra sig om att föräldrar skulle skiljas eller att de övergivit barnet vid födseln.

”Vi skola skiljas och har ingen möjlighet att själva ordna för vårt yngsta barn” (A30:538).
”Modern har övergivit barnet” (A23:331).

I detta fall inkom anmälan från en änka eftersom modern befann sig på okänd ort. Det fanns de barn som blev omhändertagna enligt § 29 mom. 3 från och med 1939 då andra världskriget hade börjat. ”Modern jämte yngsta barnet måste intaga å Malmö Allmänna

Sjukhus och fadern är inkallad till förstärkt försvarsberedskap, men ingen fanns som kunde taga hand om barnen” (A35:294).

5.5 Adoption av fosterbarn

Under genomgången av dokumenten så visade sig att det var många fosterfamiljer som ansökte om att få adoptera de barn som för tillfället bodde hos dem (A26:30).

Det var inte alltid som de biologiska föräldrarna hade för avsikt att adoptera bort barnen utan ansökte om att få dem omhändertagna för samhällsvård fram till dess den svåra situationen hade ordnat upp sig. Av olika anledningar kunde inte alltid situationen ordnas upp och det kunde sluta med att föräldrarna, speciellt modern, beslutade om eller blev övertalade av barnavårdsnämnden att låta fosterföräldrarna adoptera barnet (Nordlöf 2001, s. 16, 28, 30).

Föreställningen om att barnavårdsnämnden skulle övertala mödrar till att fatta beslut om att adoptera bort sina barn stämmer inte överrens med riktlinjerna för barnavården som kom i början av 1900-talet. Av dessa framgick att man ”/.../ skulle hjälpa barnens föräldrar så att de själva kunde hjälpa sina barn, och om de saknade viljan så måste man *tvunga* dem därtill” (Bergman 2003, s. 67).

Vi kunde däremot inte i vår genomgång av empirin finna någon information om hur barnavårdsnämnden behandlade den biologiska modern i de utredningar som handlade om adoption.

Det fanns flera olika anledningar till varför föräldrarna bestämde sig för att adoptera bort sitt barn. Det kunde exempelvis vara för att de inte hade några ekonomiska möjligheterna att försörja barnet. Ett sådant exempel var det ogifta paret Wihlborg och Jönsson som ansökte om att få sin dotter bortadopterad på grund av att de båda arbetade och modern redan innan hade ytterligare två utomäktenskapliga barn som de var tvungna att betala för och hade därför inte den ekonomiska möjligheten att ta hand om det yngsta barnet (A27:2).

Andra exempel som det visade sig i Nordlöfs (2001) studie, om adoptivbarn i Stockholm, var de mödrar som blivit utsatt för våldtäkt och inte haft någon möjlighet att genomföra en abort, ”modern känner inte för barnet”(s.27). De barn som under en

längre tid hade bott hos en och samma fosterfamilj kunde senare bli adopterad av sina fosterföräldrar. Det fanns de barn som blev bortadopterade för att modern bestämt sig för att lämna bort barnet. Det fanns exempel till bortadoption på grund av att modern inte hade råd att behålla barnet (A27:2) då till exempel den biologiska fadern inte betalade underhåll för barnet eller att moderns nya make inte var villig att ta emot barnet i det nya äktenskapet (Nordlöf 2001, s. 24, 27).

Det var inte alltid som styvfadern var villig att adoptera sin nyblivna hustruns barn men kunde i vissa fall gå med på att betala för barnets underhåll.

Detta gick inte alltid smidigt som vi kan se i följande exempel: Fru Dannegård som var nygift med kriminalkonstapel Dannegård hade lämnat en ansökan till nämnden om att hennes nye man skulle betala underhåll för hennes son från ett tidigare förhållande. Kriminalkonstapeln vägrade att betala underhållet då han menade att han tydligt innan giftermålet hade bestämt sagt nej, eftersom han sedan ett tidigare äktenskap hade barn att betala för. Han ändrade sig dock i slutet av utredningen och hävdade att om det skulle bli problematik med det nya äktenskapet på grund av hans beslut kunde han ”givetvis betala” (A26:82 a-c)

Det måste dock tilläggas att enligt Nordlöfs studie (2001) som genomförts i Stockholm, framkommer det att det fanns bestämmelser om att styvfäder inte fick adoptera hustruns barn om de sedan tidigare hade egna barn. Detta kunde förekomma i undantagsfall om det fanns tillräckliga skäl, men dessa bestämmelser upphävdes år 1944 (s. 12).

5.6 Sammanfattning

Barnens situation under åren 1931–1940 förändrades inte så drastiskt som vi först trodde. Den största överraskningen var det stora antal föräldrar som ansökte om att få sina barn omhändertagna för samhällsvård enligt § 29 mom.1. Efter analysen är det dock förståeligt, det var svårt för en ensamstående förälder på 1930-talet att ta hand om sina barn. Arbetstimmarna var långa och det var svårt att finna någon som kunde se efter barnen. Det var därför av vikt att en av föräldrarna, oftast modern, befann sig i hemmet medan den andre fick arbeta för att försörja familjen.

Kraven på bostaden där barnet växte upp var hårda och majoriteten av ansökningarna grundade sig på dåliga bostadsförhållanden. De externa aktörerna såg huvudsakligen till

hur hemmet såg ut och familjens uppförande. Barnavårdsnämnden fick ta emot anmälningar som berörde speciellt mödrar som hade varit ute sent på nätterna.

Enligt lagen om samhällets barnavård skulle barnavårdsnämnden inte i första hand omhänderta barn. Det var viktigt att man jobbade för att barnen skulle få en trygg och ”bra” uppväxtmiljö. Under analysen har det framkommit att Malmönämnden verkligen arbetade *för* barnens bästa och hade många gånger synliggjort deras behov, exempelvis när föräldrar hade haft en smittsam sjukdom. Vi har förutom när nämnden utsåg en övervakare till barnet inte sett mycket som tyder på att andra åtgärder tillämpades innan ett omhändertagande genomfördes. Många av barnen som blev omhändertagna och placerade i fosterhem kunde efter några år bli adopterade av deras fosterfamilj.

6 Slutdiskussion

Innan vi började med uppsatsen hade vi skrivit varsitt paper där vi båda inriktade oss på en narrativ dokumentanalys som handlade om barn i olika åldrar och hur deras situation har utvecklats genom historien. Detta hade vi mycket hjälp av då vi lyckades välja ut de delar som vi ansåg vara relevanta för den kommande C- uppsatsen även om dessa partier sedan har omarbetats och fördjupats.

Väl nere på Malmö stadsarkiv fick vi fram mycket intressanta och relevanta dokument från Malmö stads barnavårdsnämnd under 1930-talet. Mot slutet av vår arkivvistelse gjorde vi ett aktivt val, nämligen att inte beakta samtliga dokument som vi vaskat fram, då vi kände att vi hade tillräckligt med empiri som det redan var. Med tanke på att vi gjorde en kvalitativ undersökning var antalet ”medellösa” och ”bostadslösa” inte relevant. Hade vi tagit med allt hade det lätt kunnat leda till att undersökningen fått en kvantitativ inriktning istället.

Innan undersökning påbörjades var vår utgångspunkt att det skulle vara kommunen och speciellt skolan eller de externa aktörerna som vi benämner dem i denna uppsats, som hade en negativ inställning till ogifta mödrar och deras barn och att barnavårdsnämnden skulle moralisera dessa småbarnsfamiljer. Vi vet bland annat genom Roddy Nilsson (2003) att det så kallade Stockholms- äktenskapet hade blivit väldigt vanligt under senare delen av 1800-talet, och denna friare syn på äktenskapet hade inte förändrats in på 1900-talet.

Många av rapporterna som aktualiserades hos barnavårdsnämnden, inkom från ensamstående mödrar. I många fall framgick det av ansökan att fadern var okänd, och på vissa ansökningar fanns till och med en notering efter barnets namn att de var födda utom äktenskapet. Detta blev något av en identitet för barnet redan från den dagen då det föddes, vilket är intressant med tanke på kopplingen till både Simmels och Meads tankar om ”vi” och ”dom”. Barnen var oäktingar och därför behövde de inordnas i en särskild kategori redan från födelseögonblicket. Barnen fick utan tvivel leva med detta stigma resten av sina liv, inte så sällan i kombination att det också var ett fosterhemsbarn eller barnhemsbarn. Sammantaget kan vi föreställa oss att uppväxten inte har varit lätt för dem.

Trots allt detta kunde vi inte utläsa från dokumenten om nämnden moraliserade över dessa mödrar eller inte, så vi vill låta den delen av vår första utgångspunkt vara osagd.

Det fanns aspekter som nämnden var tvungen att beakta inför beslut om en viss åtgärd. En sådan aspekt som vi har kunnat urskilja i vår undersökning var vilken slags bostad som familjen hade. Familjens bostadsförhållanden låg i stor utsträckning till grund för nämndens beslut om omhändertagande. Det finns exempel där ansökan hade inkommit på grund av att till exempel modern skulle vistas på sjukhus under en vecka och sedan ville få tillbaka barnen. Nämnden beslöt att omhänderta barnen för skyddsuppfostran om hemmiljön ansågs bristfällig eller otillfredsställande. Här kan man tydligt se att nämnden i sina avgöranden utgick mycket från hur miljön var runt omkring familjen och såg kanske inte alltid hur *barnet* blev behandlat och uppfostrat (A27:284).

Sundkvist (1994, 170-172) konstaterade i sin studie om barnavårdsnämnden i Norrköping att nämnden hade vissa krav som skulle vara uppfyllda innan man eventuellt beslutade om att skilja barnen från deras föräldrar. Det var även viktigt att föräldrarna gav sitt medgivande eller i varje fall undertecknande beslutet, vilket kunde ses som en form av godkännande även om de egentligen var emot åtgärden. Ser vi detta med den symboliska interaktionismens glasögon kan vi tolka det som att myndigheten ville visa att de gjorde ett ”bra” arbete och hade från början familjernas medgivande även om detta inte alltid var fallet. De överordnade stöttade de ”behövande”.

I den samtida barnavårdslagen från 1924 (lagen om samhällets barnavård) framgår att nämnden kunde besluta om olika bestraffningar och disciplinära åtgärder såsom sträng tillsägelse och aga innan beslut fattades om tvångsomhändertagande för skyddsuppfostran. De rapporter som vi har tagit del av från 1930-talets Malmö visar dock att det var många barn som blev direkt omhändertagna utan att någon av de andra åtgärderna hade vidtagits.

Anledningen till detta var att nämnden ville skilja föräldrarna och barnet fortast möjligt. Det har inte heller framgått något vidare tydligt av nämndens rapporter om föräldrarna i efterhand har skrivit på beslutet. Vad vi däremot med säkerhet kan fastslå är att föräldrarnas medgivande fanns då de själva ansökte om (frivilligt) omhändertagande för samhällsvård och skyddsuppfostran, men utöver detta kan vi inte finna någon parallell med Sundkvists studie.

Sundkvists studie är genomförd i Norrköping vilket gör att vi funderar över om det kan ha funnits någon skillnad mellan tillvägagångssätten i de olika kommunerna då nämnderna var kommunala och inte statliga. Det bör även tilläggas att Sundkvist enbart studerade 1902 års barnavårdslag och inte tillämpningen av 1924 års lag, det vill säga hennes undersökningsperiod omfattade inledningen av 1900-talet. Redan där vi kan utläsa vissa skillnader som vi har tagit hänsyn till då empirin har analyserats och bearbetas.

Lagrummen som under 1930-talet var aktuella att tillämpa påminner förvånansvärt mycket om vissa lagbestämmelser som de är utformade i dagens socialtjänstlag (SoL) och lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Visserligen kunde barnen enligt dåvarande lagstiftning på 1930-talet bli dömda till att utstå aga, men att explicit ta del av detta i lagtexten var chockerande för oss.

Givetvis känner vi till att det var lagligt att aga barn, men det förekom inte i ett enda av alla de nämndsbeslut som vi har gått igenom och analyserat. Det går givetvis att argumentera för att detta kan ha berott på barnens ålder, eftersom vårt urval utgjordes av barn mellan 0 och 3 år. Aga på så små barn skulle troligen inte ha fått den effekten som beslutet hade i åtanke. Men det skulle å andra sidan inte komma som en överraskning om det visade sig att det fanns fall där tre åringar hade blivit bestraffade med aga.

Vi fann inga belägg att barnen blev utsatta för aga i hemmet, men däremot hittade vi fall där några föräldrar hotade med att misshandla och till och med slå ihjäl sina barn.

Det fanns i vårt material exempel på fall där barn som bara var ett par månader gamla hade diagnostiserats som sinnesslöa och behov av vård på sinnesslöanstalt. Hur läkare kunde ställa en sådan diagnos på en sådan liten individ är för oss en gåta men något som vi kanske borde ha förväntat oss. Som vi nämnde innan så är det en lång process att skapa sitt eget jag och få en stämpel på vem man är som individ tidigt i livet kan påverka den resterande processen och Goffmans roller om jaget.

Men tillbaka till våra första tankar om ämnet! Som vi nämnde utgick vi inledningsvis från att anmälningarna i huvudsak hade initierats från externa aktören. Det visade sig dock att detta antagande var felaktigt. Majoriteten av ansökningarna var i själva verket från föräldrar, av vilka många visade sig vara just från ogifta mödrar. Men även fäder ansökte, och i dessa fall var huvudsaken moderns sjukdom och att barnen bara för en

kortare tid behövde någonstans att vistas för att få vård, det vill säga denna uppgift ankom inte på familjefadern.

Undersökningen har gett oss en större förståelse för vilken svår situation som många föräldrar befann sig i och hur komplicerat det många gånger var för nämnden att fatta sina beslut. Detta syns tydligt i ett specifikt fall där nämnden verkligen kände att barnet inte mådde bra av att vistas i hemmet men inte hade tillräckligt lagstöd för att besluta om att omhänderta pojken (A26:153).

Det har varit känslomässigt svårt att läsa dessa fall, och det var många gånger som vi båda stannade upp läsningen, chockerade över att föräldrar inte brydde sig mer om sina barn: de kunde lämnas vind för våg och många blev övergivna när de bara var ett par dagar gamla. Under tidens gång fick vi dock en ny förståelse för hur många föräldrar måste ha tänkt i vissa av dessa situationer. Att de frivilligt ansökte till nämnden visade att de var ansvarsfulla på sitt eget sätt genom att de gav sitt medgivande till att barnen fick omhändertas för samhällsvård. De visste att de inte kunde ge barnen den trygga uppväxten som barnen behövde och förtjänade och att barnen skulle få det bättre hos en familj som hade bättre materiella förutsättningar än dem själva. Vi har under forskningsprocessen fått en ökad förståelse för föräldrarnas motiv och deras bedömningar, även om det i början var svårt att förstå.

Det är uppenbart att föräldrarna inte ville förlora sina barn men fanns det inget annat alternativ – så vart skulle de ta vägen? Vad finns det för motsvarighet i dagens samhälle? Vart tar familjer vägen idag då de inte kan stötta och ge barnen en god uppväxtmiljö som de har rätt till på grund av ekonomiska svårigheter? Det är just den ekonomiska situationen som påverkar en familjs öde. Idag kan socialtjänsten i vissa fall ge ekonomiskt bistånd som är hårt behovsprövat.

Något som vi också reagerade över var att det bara var arbetarklassen som fick sina barn omhändertagna. Redan från början stod detta klart för oss. Men vad var det som gjorde att inte barn från familjer i medelklassen eller den övre medelklassen blev omhändertagna för antingen skyddsuppfostran eller samhällsvård? Var det för att familjen var ”känd” eller hade hög renommé? Såg nämnden mellan fingrarna för att man visste att familjen hade ekonomiska resurser för att materiellt kunna ta hand om sina barn? Såg nämnden bara de dåliga bostäderna och orena kläderna eller såg de även hur föräldrarna i arbetarklassen behandlade sina barn?

Som vi redan nämnt föreföll nämnden se mycket till bostadssituationen och det är en fråga som vi har återkommit till flera gånger under arbetets gång. Vad fanns på 1930-talet för att stötta de utsatta familjerna? De sociala reformerna som inleddes under decenniet som ett led i den nya statsministern Per-Albin Hanssons ”folkhemspolitik” gjorde att fattiga familjer erhöll ett visst ekonomiskt bistånd av samhället, men det var långt ifrån optimalt och inte alltid tillräckligt.

Blev en av föräldrarna sjuka var det väldigt svårt att samtidigt arbeta och ta hand om barnen. Barnupptagningshemmet i Malmö fungerade som ett avlastningshem likväl som en mellanlandning. I slutet av 1930-talet blev detta väldigt tydligt. Många vuxna ordinerades av läkare en vistelse på landet för att kunna vila upp sig och fick då lämna barnen ifrån sig. Det kunde röra sig allt ifrån ett par dagar, en vecka och upp till ett par månader.

Ju mer vi läste och analyserade arkivmaterialet, desto tydligare blev det att upptagningshemmet fungerade som ett slags nattdagis för arbetarklassen. Det kan tyckas vara en väldigt långsökt koppling men som vi har visat ovan var det många som ansökte om att få barnen omhändertagna för samhällsvård då en av föräldrarna, eller i vissa fall båda, var inlagda på antingen sjukhus, vårdanstalt eller var tvungen att förvärvsarbeta långt ifrån hemmet för att få ihop till försörjningen. Det var en överraskning att finna hur fel vi hade då vi trodde att det huvudsakligen var de externa aktörerna som gjorde anmälan till nämnden.

Uppbyggnaden av fosterhem har skett under en lång tid och är för Sverige inget nytt fenomen. Det har använts för att lösa barnavårdsfrågan i flera århundraden. Kraven på hemmen har däremot förändrats drastiskt genom tiderna.

Birgit Persson (1991, s. 49, 54-56) beskriver proceduren för att finna fosterhem under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. En metod som barnhusen och de olika institutionerna använde sig av för att finna lämpliga hem åt barnen som skulle utackorderas på landsbygden var att vända sig till kyrkan. Genom kyrkan annonserade lokala institutionerna efter familjer som var intresserade av att öppna sina hem och bli fosterfamiljer. Kyrkan hade efter det en slags intervju med de familjer som självmant visade intresse, bland annat för att utreda hur deras hemsituation såg ut och om man hade barn med mera. Efter samtalet utfärdade kyrkan ett intyg åt familjen med en bedömning om familjen var lämplig eller olämplig för rollen som fosterfamilj. Det var

främst gifta par som saknade barn, ogifta lärarinnor samt de ogifta kvinnorna som hade en bättre ekonomisk ställning som var mest attraktiva för nämnden när det kom till att utackordera barnen.

Trots att kraven på fosterfamiljerna var ganska hårda var det vissa som stod under fattigvårdens tillsyn och som fick ta emot barn och därigenom få fosterlega som skulle utvidga hushållskassan. Det var främst de svaga och föräldralösa barnen som hamnade hos äldre människor där syftet främst var att ge den äldre generationen ett litet ekonomiskt tillskott. Detta bidrag skulle dryga ut deras hushållskassa som gjorde att både den äldre och barnet skulle kunna överleva vardagen. På grund av att dessa fosterföräldrar ofta var väldigt sjukliga och även ibland sängliggande vanvårdades dock barnen så till den grad att många avled (Persson 1991, s. 49, 54-56).

Trots att nämnden i första hand letade efter fosterfamiljer som hade en bättre ekonomisk ställning lyckades de inte alltid hitta dessa, vilket resulterade i att de fick ge fosterfamiljer som inte hade denna ekonomiska ställning fosterlega för att klara av vardagen. Det visade sig genom undersökningens gång att det var många av Malmö stads fosterfamiljer som själva ansökte till nämnden om att få sina fosterbarn omhändertagna, då de inte klarade av sin ekonomiska situation, på grund av att fosterlegan uteblivit på något vis. Detta säger emot de vi känner till om att nämnden enbart valde familjer som skulle klara av att ta hand om ytterligare ett barn.

Vi tror därför att det stora antalet fosterfamiljer som ansökte till nämnden om att få barnen omhändertagna hade ett privat avtal med de biologiska föräldrarna som sedan antingen försvann eller helt enkelt inte kunde betala för sina barn så att fosterlegan uteblev.

Många mor- och farföräldrar fick i vissa fall också ta rollen som fosterföräldrar. Intressant nog behövde dessa personer inte nödvändigtvis ett intyg från kyrkan om sin eventuella lämplighet som fosterföräldrar, utan ansågs automatiskt vara lämpliga på grund av släktskapet till barnet.

Enligt 1924 års lag om samhällets barnavård var det nu nämnden som beslutade om vem som fick bli fosterföräldrar. Nämnden hade också befogenheten att frånta familjens rätt att vara fosterfamilj, vilket kunde ske efter att klagomål hade riktats mot familjen. Detta hände ett flertal gånger under det berörda årtiondet som vi undersökte.

Det finns i materialet ett fåtal fall där det var mer välbärgade familjer som ville adoptera ett barn, men däremot finns inga rapporter om nämndens inverkan på den övre medelklassen i frågan om utredningar om familjen eller om paret var lämpligt att bli adoptionsföräldrar. Tidigare forskning styrker även vår observation om att det mestadels enbart var arbetarklassen som hade nämndens och övriga myndigheters ögon på sig, men därmed inte sagt att den övre medelklassen inte väckte förargelse hos nämnden (Sundkvist 1994). Frågan vi ställde oss var hur det kunde komma sig att trots det faktum att nämnden kunde hysa betänkligheter mot medelklassen angående deras förutsättningar om att vara ”goda” föräldrar så berördes de inte i några utredningar.

Ju mer vi studerade stadsarkivets register, desto mer framkom uppgifter i dokumenten som vi egentligen inte skulle ha berört. Men vi ansåg snabbt att detta kunde vara en del av vår uppsats utan att det nödvändigtvis behövde vara ett problem då vi hade valt att använda oss av grounded theory som en del av metoden och var med andra ord inte låsta vid den första syftesformuleringen. Detta har gjort att vi har haft möjligheten att omformulera syftet och vi har även ändrat frågeställningarna.

Det var många fosterföräldrar som beslutade sig för att adoptera sina fosterbarn. Det var från början ingenting som vi skulle koncentrera oss på när vi letade empiri. Men då det visade sig finnas väldigt många rapporter som berörde just detta och att ämnet ligger nära det ursprungliga syftet då vi såg att många av de omhändertagna barnen senare blev adopterade, tyckte vi att det var intressant att även ta upp denna aspekt.

Det fanns givetvis en förklaring till varför barnen blev omhändertagna när andra världskriget började hösten 1939. Bakgrunden till omhändertaganden förändrades till en viss del som en följd av krigsutbrottet, då många fäder mobiliserades. Men detta faktum har i sig inte något tillräckligt förklaringsvärde, utan det framkommer och som är en stor skillnad jämfört med tidigare var att fler och fler fick ordinationer av läkare och var tvungna att vistas på sjukhus. Tuberkulosen tog många offer, både vuxna och barn. På ett sätt blev vi både förvånade och uppmuntrade över att det var många barn som fick samhällsvård av just den anledningen. De blev förflyttade från hemmet och undgick därmed också risken att smittas. Det var garanterat många barn som räddades tack vare dessa beslut från nämndens sida.

Anledningarna till barns omhändertagande för samhällsvård och skyddsuppfostran har som vi påvisat ovan förändrats under det årtionde som vi undersökte, men det har inte varit den markanta skillnad som vi inledningsvis trodde oss finna.

Det hade varit intressant att undersöka vad som hände med de barn som vi läst om efter att de blev omhändertagna och utackorderade på landet. Hur förändrades barnets liv efter att de blivit fosterhemsplacerade? Hur såg nämndens ansvar ut gentemot barnen efter att de blivit placerade? Blev barnen behandlade på samma sätt som när de bodde hemma eller blev de behandlade på ett annat sätt? Och hur visste nämnden att barnet hade kommit till ett bättre hem? Fanns det de fosterföräldrar som snyggade till i hemmet innan barnavårdsmanen skulle göra sitt hembesök? Det hade även varit intressant att undersöka i vilken mån omhändertagandet förändrades när barnen blivit något äldre. Men detta är en annan undersökning som visar att det finns behov att forska vidare om de barn som blev omhändertagna för samhällsvård och skyddsuppfostran under exempelvis 1930-talet.

Det hade också varit intressant att få möjligheten att utföra en större undersökning som jämför skillnader mellan 1902 års barnavårdslag och den lag som antogs år 1924. Vi hade en tanke om att det skulle finnas en skillnad mellan dessa årtionden, men vi har inte kunnat se någon större skillnad i litteraturgenomgången vad gäller tillämpningen av de två lagarna. Detta betyder dock inte att så är fallet. Skillnaden mellan motiven att omhänderta barn kan ha varit väldigt stora och för att få en inblick i detta krävs ytterligare undersökningar. Det var som Ellen Key beskrev 1900-talet: det skulle vara barnens århundrade vilket får oss att dra slutsatsen att tiderna och myndigheternas agerande nu förändras (Stafseng 1996).

Referenser

- Andersson, Gunvor & Swärd, Hans (2007). *Barn utan hem: olika perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, Oscar (2007). *Chicagoskolans urbansociologi: forskare och idéer 1892-1965*. Malmö: Égalité.
- Bergman, Helena (2003). *Att fostra till föräldraskap. Barnavårdsmän, genuspolitik och välfärdsstat 1900-1950*. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis, Stockholms universitet.
- Bjurman, Eva Lis (red.) (1981). *Barnhistoria: om barns villkor förr*. Solna: Esselte studium.
- Brunnberg, Elinor (2008). Fattiga barn nu och då. I: Swärd, Hans & Egerö, Marie-Anne (red.) (2008). *Villkorandets politik: fattigdomens premisser och samhällets åtgärder - då och nu*. Malmö: Égalité.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Andra uppl. Malmö: Liber.
- Edebalk, Per Gunnar & Olsson, Mats (2011). *Fattigvård, skatter och åldringsfrågan 1874-1913. Ett bidrag till framväxten av den svenska välfärdsstaten*. Lund: Socialhögskolan.
- Goffman, Erving (2004). *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. 4. uppl. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Gordon, Linda (1989[1988]). *Heroes of their own lives: the politics and history of family violence : Boston 1880-1960*. New York: Penguin Books.
- Hydén, Lars-Christer (1995). Det sociala misslyckandet som berättelse. Att återställa den moraliska ordningen. *Socialvetenskaplig tidskrift* (3): 194–207.
- Hydén, Lars-Christer (1991). *Barnavårdsutredningen som identitet*. Stockholm: Socialförvaltningen. Forsknings- och utvecklingsbyrån.
- Johansson, Anna (2005). *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Ulla (1984). *Fattiga och tiggare i Stockholms stad och län under 1700-talet*. Stockholm: Liber.
- Larsson, Sam, Sjöblom, Yvonne & Lilja John (red.) (2008). *Narrativa metoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

- Lindström, Ulla (1989). Med barnets väl för ögonen. I: Andersson, Stig & Thim, Olle (red.) (1989). *I samhällets utkant: ur Stockholms sociala historia*. Stockholm: Tiden.
- Lundström, Tommy (2008). Aktforskning. I: Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red.) (2008). *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundström, Tommy (1993). *Tvångsomhändertagande av barn: en studie av lagarna, professionerna och praktiken under 1900-talet*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Lönnroth, Louise (1991). Barnens rätt – rätten till barnen: några exempel på tidig myndighetsutövning vid omhändertagande av fattiga barn. En jämförelse mellan två institutioner. I: Ohrlander, Kajsa (red.) (1991). *Barnhus: om räddningsanstalter, barnhem, idiotanstalter, uppfostringsanstalter i Norden från 1700-talet till våra dagar*. Stockholm: Allmänna barnhuset.
- May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Montgomery, Arthur (1939). Befolkningskommissionen och befolkningsfrågan. *Ekonomisk Tidskrift* 41(3): 1–23.
- Myrdal, Alva & Myrdal, Gunnar (1997[1934]). *Kris i befolkningsfrågan*. Nora: Nya Doxa.
- Månsson, Sven-Axel (2002). Interaktionistiska perspektiv på studiet av sociala problem – processer, karriärer och vändpunkter. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) (2002). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Nilsson, Roddy (2003). *Kontroll, makt och omsorg- sociala problem och socialpolitik i Sverige 1780 – 1940*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordlöf, Barbro (2001). *Svenska adoptioner i Stockholm 1918-1973*. Stockholm: Socialtjänstförvaltningen, forsknings- och utvecklingsenheten.
- Norström, Carl & Thunved, Anders (2010). *Nya sociallagarna: med kommentarer, lagar och förordningar som de lyder den 1 januari 2010*. 23. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Ohrlander, Kajsa (1991). Barnet som vetenskaplig ”produkt”. I: Ohrlander, Kajsa (red.) (1991). *Barnhus: om räddningsanstalter, barnhem, idiotanstalter, uppfostringsanstalter i Norden från 1700-talet till våra dagar*. Stockholm: Allmänna barnhuset.

- Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsgrunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Payne, Malcolm (2008). *Modern teoribildning i socialt arbete*. 2., svenska utg. Stockholm: Natur och Kultur.
- Persson, Anders (2012). *Ritualisering och sårbarhet: ansikte mot ansikte med Goffmans perspektiv på social interaktion*. Malmö: Liber.
- Persson, Birgit (1981). Spädbarnsdödligheten genom tiderna: önskade – oönskade barn. I: Bjurman, Eva Lis (red.) (1981). *Barnhistoria: om barns villkor förr*. Solna: Esselte studium.
- Persson, Birgit (1991). Allmänna barnhuset – en mönstringsinstitution? Några inblickar i villkoren för omhändertagna barn i slutet av 1800-talet. I: Ohrlander, Kajsa (red.) (1991). *Barnhus: om räddningsanstalter, barnhem, idiotanstalter, uppfostringsanstalter i Norden från 1700-talet till våra dagar*. Stockholm: Allmänna barnhuset.
- Persson, Fabian (2011). Att forska i arkiv. I: Fangen, Katrine & Sellerberg, Ann-Mari (red.) (2011). *Många möjliga metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Prop. 1902:56. Förslag till förordning om fosterbarns vård.
- Prop. 2007/08:44. Vissa etikprövningsfrågor m.m.
- Ritzer, George (2009). *Sociologisk Teori*. Malmö: Liber.
- Rosell, Sven (2008). Bilder från ett barnhem: ”ibland kom vuxna och tittade på barnen” I: Swärd, Hans & Egerö, Marie-Anne (red.) (2008). *Villkorandets politik: fattigdomens premisser och samhällets åtgärder - då och nu*. Malmö: Égalité.
- Runquist, Weddig (1999). Brättegården 60 år: ”flickor kan, flickor vill”: om Sveriges äldsta flickinstitution : en socialhistorisk exposé. Vänersborg: Brättegårdens skol- och behandlingshem.
- Runquist, Weddig (1997). Brättegården: flickinstitution med gamla anor. *Socionomen*. (3): 32-37
- Runquist, Weddig (2009). Från öppen disciplinering till paternalism och behandling: Anmälningar och insatser på lokal nivå under en femtioårsperiod (1935-1985). I: Stenius, Kerstin & Johansson, Lennart (red.) *Socialt medborgarskap och lokal missbrukarvård. En studie av missbrukarvården i Lahtis, Kotka, Tavastehus, Norrköping, Västerås och Växjö från 1930-talet till 2000-talet*. Stockholm: SoRAD, Stockholms universitet.

- Sandin, Bengt & Sundkvist, Maria (2006). Anstaltsvården av unga i början av 1900-talet: en frågan om fostran. I: Swärd, Hans & Egerö, Marie-Anne (red.). *Ligga till last: fattigdom och utsatthet - socialpolitik och socialt arbete under 100 år*. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Skott, Carola (2004). Framväxten av narrativ forskning. I: Skott, Carola (red.) *Berättelsens praktik och teori: narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Stafseng, Ola (1996). *Ellen Key – omläst hundra år senare med introduktion och kommentarer av Ola Stafsens*. Stockholm: Informationsförlaget.
- Sundkvist, Maria (1994). *De vanartade barnen: mötet mellan barn, föräldrar och Norrköpings barnavårdsnämnd 1903-1925*. Lindköping: Tema Barn, Lindköpings universitet.
- Sundkvist, Maria. (1995). ”Tig med dig kärring” skrek flickan till sin mor. Mötet mellan barn, föräldrar och Norrköpings barnavårdsnämnd 1903-1925. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 4 (95) 350-369.
- SOU 1938:57. *Slutbetänkande. Angivet av Befolkningssamfundet*.
- SOU 2009:99 *Vanvård i social barnavård under 1900-talet*.
- Swärd, Hans (2006). Ett kapitel i det sociala arbetets historia. I: Swärd, Hans & Egerö, Marie-Anne (red.). *Ligga till last: fattigdom och utsatthet - socialpolitik och socialt arbete under 100 år*. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Swärd, Hans & Egerö, Marie-Anne (red.) (2008). *Villkorandets politik: fattigdomens premisser och samhällets åtgärder - då och nu*. Malmö: Égalité.
- Thim, Olle (1989). Praktiska omsorger av barn. I: Andersson, Stig & Thim, Olle (red.) (1989). *I samhällets utkant: ur Stockholms sociala historia*. Stockholm: Tiden.
- Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. 1. uppl. Malmö: Gleerups Utbildning
- Thurén, Torsten (2005). *Källkritik*. 2., [rev. och utök.] uppl. Stockholm: Liber.
- Trost, Jan & Levin, Irene (2010). *Att förstå vardagen: med ett symbolsikt interaktionistiskt perspektiv*. 4. Uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Svensk författningssamling (SFS)

SFS 1924:361. *Lagen om samhällets barnavård*

SFS 1949:381 *Föräldrabalken*

SFS 1990:52. *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*

SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*

SFS 2003:460. *Etikprövning av forskning som avser människor*

SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*

Otryckta källor

Malmö Stads Adresskalender 1935

A1 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:25, år 1934, bilaga 158 (A25:158)

A2 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A:AA25, år 1934, bilaga 269 (A25:269)

A3 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:27, år 1936, bilaga 335 (A27:335).

A4 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:33, år 1939, bilaga 7 (A33:7)

A5 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:22, år 1931, bilaga 70 (A22:70)

A6 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:22, år 1931, bilaga 282 (A22:282)

A7 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:25, år 1934, bilaga 329 (A25:329)

A8 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:22, år 1931, bilaga 274 (A22:274)

A9 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:25, år 1934, bilaga 183 (A25:183)

A10 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:35, år 1940, bilaga 20a (A35:20a)

A11 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:35, år 1940, bilaga 20b (A35:20b)

A12 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:35, år 1940, bilaga 263 (A35:263)

A13 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:24, år 1933, bilaga 42 (A24:42)

A14 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA: 23, år 1932, bilaga 118 (A23:118)

A15 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:25, år 1934, bilaga 11 (A24:11)

A16 = Malmö stads barnavårdsnämnd
1AA:26, år 1935, bilaga 521 (A26:521)

A17 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:29, år 1937, bilaga 324 (A29:324)

A18 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:36, år 1940, bilaga 415 (A36:415)

A19= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:36, år 1940, bilaga 326 (A36:326)

A20= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:36, år 1940, bilaga 362 (A36:362)

A21= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:32, år 1938, bilaga 566 (A32:566)

A22= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA: 24, år 1933, bilaga 302 (A24:302)

A23= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:25, år 1934, bilaga 425 (A24:425)

A24= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:24, år 1933, bilaga 38 (A24:38)

A25= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:26, år 1935, bilaga 124 (A26:124)

A26= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:35, år 1940, bilaga 417 (A35:417)

A27= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:36, år 1940, bilaga 372 (A36:372)

A28= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:23, år 1932, bilaga 179 (A23:179)

A29 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:29, år 1937, bilaga 179 (A29:179)

A30 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:25, år 1934, bilaga 203 (A25:203)

A31 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:34, år 1937, bilaga 489 (A34:489)

A32= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:33, år 1939, bilaga 271 (A33:271)

A47= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:26, år 1935, bilaga 82 a – c (A26:82a-c)

A33= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:22, år 1931, bilaga 287 (A22:287)

A34= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:26, år 1935, bilaga 195 (A26:195)

A35= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:22, år 1931, bilaga 28 (A22:28)

A36= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:33, år 1939, bilaga 119 (A33:119)

A37=Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:32, år 1938, bilaga 376 (A32:376)

A38= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:35, år 1940, bilaga 292 (A35:292)

A39= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:30, år 1938, bilaga 538 (A30:538)

A40= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA: 23, år 1932, bilaga 331 (A23:331)

A41= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:35, år 1940, bilaga 294 (A35:294)

A42 = Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:26, år 1935, bilaga 153 (A26:153)

A43=Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:27, år 1936, bilaga 284 (A27:284)

A44=Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:24, år 1933, bilaga 184 (A24:184)

A45= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:26, år 1935, bilaga 30 (A26:30)

A46= Malmö stads barnavårdsnämnd
A1AA:27, år 1936, bilaga 2 (A27:2)